

1980'den Günümüze ve Yarına Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi

Yıldırım Koç

*Herşey olması gerektiği
gibi oldu, oluyor ve olacak*

İnsanların ait oldukları toplumsal sınıflar, üretim araçları mülkiyetiyle bağlantılarına göre belirlenir. Bu açıdan bakıldığında, işçi, işgücünü satan özgürleşmiş kişidir. İşçi sınıfı, bir işverene işgücünü satarak aldığı ücret/veyemiye/aylık/maaş sayesinde yaşamını sürdürebilen insanların oluşturduğu toplumsal sınıftır. Bu işveren özel sektör de olabilir, kamu sektörü de. İşgücünü satan kişinin mesleği (tarım işçisi, iş makinesi operatörü, tornacı, mühendis, öğretmen, hekim, vb.), vasıflık düzeyi, bağlı bulunduğu hukukî statü (işçi, memur, sözleşmeli personel, geçici personel) ve diğer birçok etmen veya kişinin kendi toplumsal sınıfının bilincinde olup olmaması, onun toplumsal sınıfını değiştirmez.

İşçi sınıfı tabakalardan oluşur. İşçi sınıfı güneş gibi düşünültürse, çekirdekte, emeğini maddî bir ürüne dönüştüren üretken emeğe sahip olan kesim bulunur. Tarım, madencilik, gıda, ağaç işleme, metal işleme, elektrik enerjisi üretimi, inşaat gibi sektörlerde doğrudan üretimde çalışan veya üretime kafa emeğiyle katkıda bulunan mülksüzleşmiş işçiler bu çekirdekte yer alır. Bunun çevresinde, emeğini maddî bir ürüne dönüştürmeden ücretli olarak çalışan mülksüzleşmiş kişiler

200

1980'DEN YARINA SENDİKACILIK HARFKETİ

201

bulunur. Ulaştırma, bankacılık, sigortacılık, temizlik, yükleme-boşaltma, eğitim gibi alanlarda çalışanların çok büyük bölümü bu niteliktedir. Kürenin daha dış kenarlarında ise, işçilik dışında geliri olan, tam olarak mülksüzleşmemiş yarı-işçiler vardır.

Uluslararası Çalışma Örgütü ve Türkiye İstatistik Kurumu da gelir getirici bir işte çalışanları bu temelde sınıflandırmaktadır. Bu verilerde önce ücretliler vardır. Diğer kesimler ise, işverenler, kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile çalışanlarıdır. Kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile çalışanları "küçük burjuvazi"dir.

1980 yılından bugüne Türkiye'nin toplumsal yapısında meydana gelen en önemli değişiklik, geniş tanımıyla işçi sınıfının sayıca ve nüfus içindeki payı olarak hızla güçlenmesidir. İşçi sınıfının mücadele deneyimi birikimi artmış, eğitim düzeyi yükselmiş, bilgiye erişim ve haberleşme olanakları da genişlemiştir. Yaşanan ve giderek derinleşmekte olan ekonomik kriz ve sermayedar sınıfın yoğunlaşan saldırıları nedeniyle 2017 yılının ikinci yarısında ciddi bir mutlak yoksullaşma ve işçi/memur haklarına yönelik büyük tehditler gündemdedir. Siyasî iktidarın 16 Nisan 2017 halkoylaması sonrasında daha da zayıflaması da dikkate alındığında, Türkiye tarihinde (herhalde) ilk kez yönetenlerin yönetemediği ve yönetilenlerin de mevcut düzen için yönetilmek istemedikleri koşullar doğabilir.

İşçilerimiz Kısa Vadeli Çıkarlarını Her Zaman Çok İyi Bildi

Bu çalışmadaki temel varsayım, Türkiye'de insanların ve özellikle işçi sınıfının tam bir "zeki ve kurnaz homo economicus" olduğu, kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bildiği, yüzyılların köylülüğünün deneyimleriyle son derece tedbirli hareket ettiği ve başarı şansını yüksek görmedikçe veya mecbur kalmadıkça risk almadığı, mevcut haklarının korunmasında dönem dönem geri adım atmaya başarabildiği ve hak almada en az bedelli, en kolay yolu bulmada çok becerikli olduğudur.

202

2000'li Yıllarda Sendikacılık

Adam kullanmada da çok başarılıdır. Bu konularda karar verirken, bilgiye erişim olanakları ve deneyim birikimlerinin düzeyine göre hareket eder. Başarı şansı ile ibret-i âlem için ezilme olasılığı arasında doğru seçimi yapma konusunda olağanüstü gerçekçidir. Birçok kişinin subjektivizm bataklığında boğulduğu koşullarda, somut şartların somut tahlilini yapar. "Allah'tan başka görmediği bir şeye inanmaz." İnsanı, feleğin çemberinden geçmiş, çarıklı erkânharptir.

İşçilerin belirli dönemlerdeki tepkisizliğini ve sessizliğini açıklayamayanlar, baskıları abartma ve işçileri bilinçsizlikle suçlama eğilimindedir. Halbuki işçilerimiz son derece rasyonel davranan ve kısa vadeli çıkarları doğrultusunda hareket eden birer "kurnaz homo economicus"dur.

İşçilik Bilinci, Sınıf Bilinci, Siyasî Bilinç, Anti-Kapitalist Siyasî Bilinç

İşçilik bilinci ile sınıf bilinci farklıdır. Mülksüzleşmiş kişinin ücretli olarak çalışmaya başlaması onun hemen bilinçlenmesini getirmeyebilir. Özellikle birinci kuşak işçilerde bu bilinç genellikle biraz gecikmeli olarak gelişir. Ayrıca bilinçlenmede de farklı aşamalar söz konusudur. Bunların birbirine karıştırılması çeşitli değerlendirme hatalarına yol açar.

İşçinin, sorunlarının sorumlusu olarak kendi patronunu görmesi ve ona karşı tavır almaya başlamasıyla birlikte, "işçilik bilinci"nden söz edilebilir. Yeni işçileşen kesimlerde bu bilincin gelişmesi önemli bir zaman alır. Özellikle tam mülksüzleşmemiş ve işçiliğe geçici bir durum olarak bakan işçilerde işçilik bilinci kolay kolay ortaya çıkmaz. İşçi, işvereni "kendisine ekmek veren velinimet" olarak görebilir.

İşçinin, sorunlarının sorumlusu olarak sermayedar sınıfı görmesi ve diğer işçilerle birlikte sermayedar sınıfa karşı tavır almasıyla birlikte, "sınıf bilinci"nden söz edilebilir.

Sınıf bilinci, işçinin sınıfına ihtiyaç duyduğu dönemlerde gelişir ve etkili olur. İşçiler arasında sınıf dayanışmasının gelişmesi bu bilince bağlıdır. Bu tavır, henüz anti-kapitalist bir bilinç değildir. İşçi, kapitalist düzen çerçevesinde sermaye-

1980'DEN YARINA SENDİKACILIK HAREKETİ

203

dar sınıfa karşı işçi sınıfının bir parçası olarak mücadele ederek durumunu düzeltmeye çalışmaya başladığında, sınıf bilincine ulaşmıştır. Sınıf olgusu, sınıf bilinci ve ona dayalı sınıf hareketi, anti-kapitalist siyasal hareketlerin henüz gelişmediği dönemde, 19. yüzyılın ilk yarısında da vardı.

Kalıcı olan, işçi sınıfının hak ve çıkarlarına yönelik bir saldırı olsun veya olmasın ön planda kalan kimlik ise anti-kapitalist bilinçtir. Sınıf mücadelesinin ve hareketinin yükseldiği ve işçilerin sınıflarına ihtiyaç duydukları zaman gelişen sınıf bilincinin hâkim olduğu dönemlerde özellikle öncü işçiler anti-kapitalist sosyalist bilinç kazandırılmazsa, sınıf bilincinin hâkim niteliği sürdürülemez. Sınıf kimliğini kalıcı kılabacak olan sosyalist bilinç ve kimliktir.

İşçilik yapmakla işçilik bilinci ve arkasından sınıf bilinci hemen gelişmez. Ayrıca, sınıf bilinci kalıcı da değildir. Sınıfa ihtiyaç duyduğunda sınıf kimliğiyle hareket eden birçok işçi, geçim sorunları belirli bir ölçüde giderildiğinde kolayca başka kimlikleriyle hareket etmeye başlamıştır.

Yarı-mülksüzleşmiş bir kişinin kafasında yeniden kendi işyerini açmak, kendi tarlasından kendi geçimini sağlayabilmek vardır.

Yeni mülksüzleşmiş bir kişinin dünyayı kavrayışı ve gelişmelere karşı tepkisi de genellikle eski toplumsal sınıfının belirleyici izlerini taşır. Bu nedenle, işçilerin davranışlarının kavranabilmesinde kaçınıcı kuşak işçi olduğuna önemlidir.

İşçinin Diğer Kimlikleri Öne Çıkabilir

Sınıf bilincinin gelişmesinin önündeki diğer bir engel, önemli bir mutlak yoksullaşmanın ve hak kaybının olmadığı durumlarda tehdit altındaki diğer kimliklerin veya aidiyetlerin etkisidir.

İşçinin, sorunlarının sorumlusu olarak kapitalist düzeni görmesi ve kapitalizme karşı tavır alması ise, sınıf bilincinin ötesinde bir siyasal bilinç anlamına gelir. Türkiye'de uzun yıllar sınıf bilinci ile anti-kapitalist siyasal bilinç birbirine karıştırılmıştır.

İşçi eylemleri incelenirken, salt "işçilik bilinci" ile yapılan eylemlerle, "işçi sınıfı bilinci" ve "anti-kapitalist bilinç" ile yapılan eylemlerin farklılıklarına dikkate alınmalıdır. Türkiye işçi sınıfı tarihinde birçok eylem, işyerinde yaşanan bir sıkıntıya tepki olarak salt "işçilik bilinci" ile gerçekleştirilmiş ve kalıcı etkileri sınırlı olmuştur. Bazı eylemler ise kişinin başka aidiyetlerine (etnisite, dinî inanç, siyasal görüş, meslek) bağlı olarak gerçekleştirilebilir.

İşçi, yaşamını işgücünü satarak kazanmak zorunda kalan insandır. Ancak bu insanın tek özelliği, hayatını kazanma biçimi değildir. Bu insanın dinî inancı, etnik kökeni, mesleği, siyasal görüşü, cinsiyeti ve diğer bazı özellikleri de vardır. İnsanın hayatını kazanma biçimi onun tavrının ve davranışlarının belirlenmesinde çok önemli olmakla birlikte, tek ve belirleyici etmen değildir. Kişinin sınıfsal konumu ile diğer aidiyetleri/kimlikleri arasında çelişkiler çıkabilir ve diğer aidiyetler/kimlikler sınıf bilincinin önüne geçebilir.

İşçilerin gerçek gelirlerinde önemli düşmelerin ve diğer haklarında önemli kayıpların olduğu durumlarda, diğer kimlikler ikinci plana itilir. Kayıp yaşanan kimlik alanı (sınıf kimliği) ön plana geçer. Ancak işçinin ücreti ve diğer haklarında önemli kayıplar söz konusu değilse; buna karşılık diğer kimlikleri güçlü bir tehdit altındaysa, sınıf kimliği ikinci plana itilir, tehlike altındaki kimlik ön plana çıkar. Örneğin, işçinin ülkesi yabancı güçlerin açık saldırısı altındaysa, ulusal kimliği öne çıkar. Örneğin, ülkede etnik saflaşma ve çatışma geliyorsa, buna karşılık ciddi bir mutlak yoksullaşma ve hak kaybı yaşanmıyorsa, işçilerin etnik aidiyeti/kimliği öne çıkabilir ve işçi sınıfında sınıf bilinci geriler, işçi sınıfı içinde çelişki ve hatta çatışmalar ortaya çıkar. Siyasal görüşler için de aynı durum söz konusudur.

Farklı aidiyetler içinde en zor kazanılan, sınıf kimliğidir. Dinî kimlik aileden edinilir, çocukluktan itibaren oluşturulur. Etnik kimlik de küçüklükten kazandıkları bir özelliktir. Bu aidiyetlerin sınıf kimliğiyle çelişmesi durumunda sınıf kimliği ve bilincinin öne çıkabilmesi kolay değildir.

"Sıradan işçi" bunların sağlandığı koşullarda hayatından memnundur.

"Sıradan işçi" için sömürülüp sömürülmemek önemli değildir. Yaşama ve çalışma koşulları kendisine göre iyiyse, iyileşiyorsa veya iyileşme umudu varsa, "sıradan işçi"nin işverenine, sermayedar sınıfa, hükümete, devlete ve (eğer örgütlüyse) sendika yönetimine karşı tavrı olumsuz değildir. İşçinin ürettiği değere başkaları tarafından el konması, mevcut üretkenlik koşullarında çok daha iyi yaşama koşullarının mümkün olması, gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik, gelecekte ortaya çıkabilecek sorunlar ve hatta insanların kendi geleceklerinin belirlenmesine katılmalarını sağlayan demokrasi ve bağışsızlık konuları bile gözardı edilebilir.

Yaşamını aldığı ücret veya aylıkla sağlayan sıradan bir işçi veya memur için öncelikli sorun geçimin sağlanmasıdır. İnsanların büyük bölümünün öncelikli sorunu, "geçim"dır.

İçinde yaşanan düzeni kabullenmiş "sıradan işçi"nin yanı sıra, düzene karşı çıkan "sıradışı işçi"ler ve "sıradışı insan"lar vardır.

Bu insanlar, ülke ve dünya ekonomisinin, toplumsal yapıların ve siyasal sistemlerin işleyişini kavramaya çalışırlar; ilişkilerdeki olumsuzlukları gidermeyi amaçlayan programlar peşinde koşarlar; bu programları hayata geçirmeyi amaçlayan örgütlenmelere giderler ve kendilerinden özveride bulunarak mücadele ederler.

İçinde yaşanan düzen, ülkenin ve dünyanın koşulları "sıradan işçi"yi memnun edebiliyorsa, düzen dışı veya karşıtı görüş, örgütlenme ve mücadeleler, "sıradan işçi" açısından çekici değildir; hatta tehlikelidir. "Sıradan işçi" hayatından memnun olduğu sürece, düzenin savunucusudur.

Bireyci ve Bencil İşçiler

İşçinin kişiliğini hayatını kazanma biçimi etkiler. Köyün yüz yıllar boyunca kendi içine kapalı yapısı ve tarımda teknolojik gerilik, köylüyü hayatta kalabilmek için dayanışmaya zorlamış, imece geleneğini yaratmıştı. Köy dışı açılınca ve tarım

Bu durum, aşağıda ele alınacak olan işçi sınıfı örgütlenmelerinde de önemlidir. İşçi sınıfı örgütlenmelerinin ortak noktası "sınıf ortaklığı" iken, işçi sınıfının belirli kesimlerinin örgütlenmesi, farklı kimliklerin bu örgütler üzerinde etkili olma ve bu örgütleri kullanma çabalarını da yoğunlaştırır. İşçi sınıfı örgütü görünüşte "işçi" örgütlenmesidir; ancak asıl amaç, belirli bir aidiyetteki işçilerin başka amaçlarla örgütlenmesi ve harekete geçirilmesidir. İnanç, etnisite, meslek, siyasal görüş temelli işçi sınıfı örgütlenmelerindeki durum budur.

Bu açıdan bakıldığında, her işçi eylemi, işçi sınıfı hareketinin bir unsuru olmayabilir. Etnik kimliği öne çıkmış işçiler, bu kimliklerinin çıkarları doğrultusunda eylem yapabilirler ve bu eylem işçi sınıfının çıkarlarıyla ters de düşebilir.

Türkiye'de yaygın bir yanlış anlayış, işçinin bir kez "bilinçlendi" mi, daima "sınıf bilinci" ile hareket edeceğidir. Halbuki, hayatın başka çare bırakmadığı durumlarda sınıf kimliğiyle hareket eden birçok işçi, güncel sorunları ikinci plana itildiğinde diğer kimlikleriyle hareket edebilmektedir.

Sıradan İşçinin Amacı

Sıradan bir işçinin amacı, gayet doğal olarak, iyi bir hayattır. İşçi sınıfı "sıradan işçi"lerden oluşur; kitle eylemlerini yapanlar "sıradan" işçilerdir. Bu nedenle, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin durumunu ve gelişimini anlamada, "sıradan işçi"yi tanımak son derece önemlidir.

İnsanlar ve günümüzde insanların giderek daha büyük bir bölümünü oluşturan "sıradan işçi"ler, doğal olarak, günün koşullarına göre iyi bir hayat sürmeyi amaçlar. Halkımızın "bir lokma ve bir hurka" gibi bir anlayışı söz konusu değildir. Tam tersine, çalgınca bir tüketim eğilimi vardır.

İşçi, işgücünü satarak geçimini sağlayabilen kişidir. Bu işgücünü yaşadıkları dönemin koşullarına göre "iyi bir ücret" karşılığında satabilmeyi, iş dışında kendisine ve ailesine zaman ayıramamayı, işsizlik korkusu yaşamamayı, işte ve iş dışında sağlığını koruyabilmeyi ve itilip kakılmamayı amaçlar.

teknolojisi gelişip dayanışma zorunluluğu kalkınca, köylü bireycileşti.

Günümüzün sıradan işçisi de kapitalizmin ürünüdür; kapitalist ilişkiler içinde hayatta kalabilmek için kaçınılmaz olarak çıkarıcıdır, bireycidir, bencildir. Sermayedar sınıf, bu özellikleri daha da pekiştirecek filmler, televizyon programları, internet siteleri ve benzeri araçları bilinçli ve sistemli bir biçimde kullanır. Ancak hayat bu sıradan işçileri işverene karşı mücadeleye zorladığında, yaşayabilmek için sınıf kimliğine sarılmaktan ve mücadeleden başka çare kalmadığında, sıradan işçi değişmeye başlar. İşçi sınıfının kurtuluşunun kendi eseri olması gerektiği ve olabileceği anlayışının dayanağı, bu süreçtir. Kapitalizmin insan kişiliğinde geliştirdiği olumsuzluklar ancak bu mücadele sürecinde azaltılabilir. Diğer risksiz ve bedelsiz çözüm yolları işe yaramayıp tükendikçe, sınıfa ihtiyaç duyuldukça sınıf bilinci gelişir. Kapitalizmin ürünü bencil ve bireyci işçi (özellikle ekonomik kriz dönemlerinde başka aidiyet ve kimlikleri işe yaramadığından) yaşayabilmek için zorunlu olarak katıldığı mücadele içinde bencilikten ve bireycilikten uzaklaşır.

Kapitalizmin bireycileştirdiği sıradan işçiyi "devrimci işçi sınıfı" sanan kişiler sık sık hayal kırıklığına uğrar. Buna karşılık, bencil işçilerle karşılaşan ve toplumsal mücadele deneyimi ve bakış açısı olmayan kişiler de, "bu işçilerden bir halt olmaz" diyebilir. Önemli olan, tırtıla bakıldığında onu uçabilen şirin bir kelebek zannetmemek ve aynı zamanda tırtıldaki kelebeği görebilmektir.

Kapitalizm İşçileri Memnun Edebilir

Kapitalist düzen sömürüye dayalıdır; ancak işçi ve memurlar, kapitalist düzende de hayatından memnun olabilir. Kritik soru, mevcut düzenin "sıradan işçi"yi belirli bir dönemde memnun edip etmediğidir.

Kapitalizmin sığ ve bilimsellikten uzak eleştirisi, kapitalizmin işçi sınıfını sürekli yoksullaştırdığını zanneder ve komik duruma düşecek düzeyde "yoksulluk edebiyatı" yapar.

Halbuki kapitalist sistem, üretici güçleri geliştirdi; emek üretkenliğini artırdı; insanların yaşam standartlarında ve toplumsal/siyasal ilişkilerinde önemli ilerlemeler sağladı. Emperyalist sömürü ve baskı altındaki ülkelerde bile, çeşitli koşullara bağlı olarak, insanların yaşam standartları yükselebilir.¹

Ancak kapitalist ekonominin işleyişi istikrarlı değildir. Kapitalizmin küresel krizleri, ekonomilerin çevrimsel hareketinin durgunluk ve kriz evreleri, kapitalizmin mantığıyla da gelişebilen irrasyonel uygulamalar ve soygunlar veya bazı ülkelerin diğer ülkeleri sömürmesi nedeniyle, "sıradan işçi" elindekini yitirebilir. Ayrıca kapitalizm tüketimi teşvik eder ve tüketim kalıplarını sürekli olarak genişletir, ihtiyaçları ve ya ihtiyaç olarak algılanan ürünleri artırır.

Geçmişte bir "ihtiyaç" olarak algılanmayan birçok yeni ürün, "sıradan işçi"nin kendisine "hak" saydığı bir "ihtiyaç" olarak kabul edilmeye başlanır. 1950'li yıllarda "sıradan işçi"nin kendisi açısından "zorunlu ve hak" gördüğü tüketim ürünleri arasında buzdolabı, televizyon, çamaşır makinesi, cep telefonu ve hatta sabit hatlı telefon yoktu. "Sıradan işçi", bunların yer almadığı bir tüketim kalıbını kabulleniyor ve mutlu olmak için bunu yeterli görüyordu.

Günümüzde "sıradan işçi", kendisinin hakkı olarak gördüğü bu ürünlere sahip olmak istediğinde, "geçim" anlayışı değişiyor, talepler ve huzursuzluk artıyor.

"Sıradan işçi"nin rahatını ve huzurunu geçim kaygısı bozar. Geçim kaygısını da kapitalizmin ayrılmaz parçasını oluşturan ekonomik krizler ve savaşlar artırır. Ekonomik krizler ve savaşlar, işgücünü uygun koşullarda satma ve hatta işgü-

¹ 1950'li yıllarda Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ABD üsleri kuruldu. "Sıradışı" insanlar, bu üslerin Türkiye'nin ve halkın güvenliği açısından yarattığı sakıncaları anlatmaya çalıştılar. Somut bir tehdit yaşanmadığı için başarılı olamadılar. Tam tersine "sıradan" insanlar bu kentlerde Amerikalıların bulunmasından çok memnundu. Bu sayede evlerini yüksek kiralara Amerikalılara kiradadılar. Amerikan askerlerinin üslerdeki günlük mağazalardan alıp el atından yöre halkına pazarladığı çekiçi mallar da insanların hoşuna gidiyordu. Günümüzde bile üslerin faaliyetinde olduğu dönemi memnuniyetle anımsayan insanlar vardır.

iyi-kötü sürdürebilme olanağına sahip olduğundan, "çekip gitme" lüksüne de sahiptir.

Günümüzde de yarı-mülksüzleşmiş kişilerin ücret karşılığında işçi olarak çalışması durumunda tepkileri benzerdir. Bu durumdaki işçilerin çoğunlukta olduğu bir işyerinde bir iş kazası nedeniyle canını kaybedenler olursa, bir direniş gelişebilir; işçiler bağırıp çağırarak veya işyerinin bazı bölümlerini tahrip ederek tepkilerini ifade edebilir. Ancak bu tepkiler de kısa sürelidir; kalıcı bir örgütlü mücadeleye genellikle dönüşmez.

İşçinin Sendikaya Bakışı

Sıradan bir işçinin sendikaya bakışı da genellikle zannedildiğinden farklıdır. Sıradan bir işçinin sendikaya karşı tavrını belirleyen de yukarıda belirtilen bu genel eğilimdir.

Türkiye'de sendika, genellikle ödenen aidat karşılığında bazı olanaklar ve hizmetler sağlayan bir araç olarak algılanır. İşçi, sendikayı ucuzca kullanacağı bir araç olarak düşünür.

İşçi, kendi ölçütlerine göre rahat bir yaşam sürüyorsa, sendikacının yetersizlikleri, zaafı ve yanlış davranışları önemli değildir.

Hele sendikacı işçinin ufak tefek sorunlarını çözüyor ve ona bazı katkılarda bulunuyorsa, sendikacıdan iyisi yoktur. İşçinin sendikacısını sorgulamaya başlaması, işçinin rahatının kaçmasıyla gündeme gelir.

"Sıradan işçi"nin ülkede demokrasinin korunması ve geliştirilmesi mücadelesine de, kendi sendikasında örgüt-içi demokrasinin korunması ve geliştirilmesi mücadelesine katılması da, doğrudan doğruya rahatıyla ilgilidir.

Rahatı iyiyse, yaşamın her alanındaki anti-demokratik düzenleme ve uygulamalar sorun değildir. Rahatı kaçmışsa, bunlar birer soruna dönüşür; "sıradan işçi" çözüm yollarına başvurur veya çözüm yolu öneren "sıradışı işçi" veya "sıradışı insan"ların önerilerine kulak vermeye başlar.

cünü satabilme olanaklarını ortadan kaldırır. Artan ihtiyaçlar da huzursuzluk yaratır.

"Sıradan işçi" ancak bu durumda işverenine, sermayedar sınıfa, hükümete ve bazı durumlarda da devlete karşı tavır alır ve mücadeleye girebilir.

Bugünkü koşullar düne göre daha iyiyse; "sıradan işçi"nin bugünkü koşulları, çevresindeki diğer insanların durumuna göre iyiceyse; işler iyi gidiyor ve daha da iyileşeceğe benziyorsa; hiçbir kimse, hiçbir örgüt, "sıradan işçi"nin rahatını bozamaz; onu sömürüye, anti-demokratik düzenleme ve uygulamalara, vb. karşı harekete geçiremez. Doğal olan ve yaşanan da budur.

"Sıradan işçi"nin rahatını, canına, temel değerlerine ("namusuna"), malına-mülküne, geçimine, yaşama ve çalışma koşullarına yönelik ciddi tehdit veya saldırı bozar. Ancak bu rahat kaçtığında, işçilik bilincinin, sınıf bilincinin ve bunun da ötesinde düzen-karşıtı bilincinin gelişmesinin koşulları ortaya çıkar.

"Sıradan işçi" ancak hayat onu zorladığında ve ona başka çıkış yolu bırakmadığında, rahatını bozarak, elindekini yitirmemek için örgütlenmeyi ve çeşitli biçimlerde mücadeleye girmeyi kabullenir.

Günümüzde artık düzen-içi bir kurum olan bir sendikada örgütlenme ihtiyacı böyle doğar.

Ancak eğer işçinin ek gelirleri varsa, bu eğilim bile gündeme gelmeyebilir.

1920'lerin ve 1930'ların işçilerinin önemli bir bölümü, köyünde belirli büyüklükte bir toprağı olup burada geçimlik tarım yapıyor, nakit gereksiniminin bir bölümünü de belirli aylarda işçilik yaparak elde ettiği ücret geliriyle karşılamaya çalışıyordu.

Bu durumdaki bir kişi, işçilerin uzun vadeli çıkarları için mücadeleye girmez. Köyünden ayrıldığı süre içinde en fazla parayı biriktirip köyüne dönme çabası içindedir. Böyle bir işçi haksızlığa uğradığını düşündüğünde örgütlü bir tepki vermek yerine, çekip gitmek eğilimindedir. Köyünde yaşamını

Bedelsiz, Risksiz, Kolay Çözüm Yolları

Sıradan bir işçi sıkıntılarıyla başetmeye çalışırken önce bedelsiz ve kolay çözüm yollarını arar. "Sıradan işçi" sorun çözmeye kalktığında önce en risksiz, en kolay, en az özveri isteyen, en az bedel ödenecek yollara başvurur. Bu konuda gelişkin bir sezgisi ve büyük deneyim birikimi vardır.

İşverene yaranmak, iktidardaki siyasal partiden yardım istemek, bir cemaate veya tarikata kaplanmak, etnik kimliği veya hemşehrilik ilişkisini kullanmak en yaygın yöntemlerdir.

Eğer mümkünse, bir başka işyerinde daha iyi koşullarla bir işe girebilir.

Yurtdışına işçi olarak gitmek de bir çözüm olabilir. 1960'larda önce Almanya'ya ve ardından diğer Avrupa ülkelerine gidenler, çok zor koşullara rağmen, geçim sorununu çözdüler. Daha sonraki yıllarda Avustralya, Libya, Suudi Arabistan ve son olarak da Rusya, Türkiye'de sıkıntı çeken binlerce işçi için "çözüm" oldu.

Köyüyle bağı olan bir işçi için köyüne dönmek de geçici bir çözüm sağlayabilir. Hele köyünde kira vermeden yaşarken şehirde sigortalı bir iş bulabilirse, işlerini hali yola sokabilir ve çok "munis" bir işçi olur. Günümüzde bazı işverenlerin köylere servis sağlayarak fabrikalarda sigortalı olarak çalışacak işçileri köyden temin etmeleri, "munis" bir işgücü arama çabasının sonucudur. Trakya'nın bazı bölgelerinde yeni yatırımlar nedeniyle değer kazanan arazisinin bir bölümünü satarak şehirde ev alan ve bir fabrikada işçi olarak çalışırken köydeki tarımsal faaliyetini sürdüren çok işçi vardır. Bu durumdaki işçilerin dünyaya bakışı hâlâ köylü gibidir.

Ancak mevcut düzen içinde bu yollarla sorun çözebilenlerin sayısı sınırlıdır. Ayrıca rahatsızlığın yaygınlaştığı ve geniş kitleleri kapsadığı durumlarda, bu yöntemlerin bazıları, "sıradan işçi"nin kendi çevresinden tecrit edilmesi sonucunu da doğurabilir.

Bankalara borçlanmak, fazla mesaiye kalıp, eve-iş-verme sistemi içinde eve iş alıp veya ikinci bir işte çalışıp ek gelir

elde etmek kalıcı çözümler sağlamaz. Aileden diğer kişilerin çalışma hayatına girmesi geçici bir rahatlık getirebilir; ancak bu da başka sorunlara yol açabilir. Örneğin, emekli bir aile bireyinin yeniden çalışma hayatına zorlanması, yeni sağlık sorunlarına neden olabilir.

Aileden kalan tarlanın, bahçenin veya evin satılması, birkim borçların ödenmesi için isten ayrılık kıdem tazminatının alınması da geçici çözümlerdir.

Kişinin kurslar aracılığıyla vasıflılık düzeyini yükseltme çabası da genellikle pek işe yaramaz.

Giderlerin çeşitli biçimlerde kısılması, örneğin, kira ödemek için aile büyüklerinin evine taşınması da çok sık rastlanan ve yan sorunlar yaratan uygulamalardır.

Rahatı kağan, canı yanan, oturduğu minder tutuşan ve rahatının daha da kaçacağından korkan "sıradan işçi", bu koşullarda, adım adım, işverene ve ardından da sermayedar sınıfa karşı tavır almaya başlar. Sınıf kimliği ve bilincinin ön plana çıkması, örgütlenme, çeşitli biçimlerde mücadele ve diğer işçilerle dayanışma ancak bu noktadan sonra gündeme gelir. İşçinin sınıfına ihtiyacı arttıkça sınıf bilinci gelişir.

Rahatın kaçmasının yol açtığı huzursuzluğun toplu (örgütlü veya örgütsüz) tepkiye dönüşebilmesi için diğer şart da, "zayıf iktidar" algısıdır. Osmanlı'dan beri süregelen bir uygulama, başkaldırının başının "ibreti alem" için uçurulmasıdır. Bu tür uygulamalar, halkımızda işlerin belirli bir noktaya gelmesine kadar, aşım bir ihtiyatlılık geleneği yaratmıştır. Bu ihtiyatlılığın aşılması, adım atanın başına çok büyük bir belanın gelmeyeceği beklentisinin yaygınlaşmasıyla mümkündür. Kitlelilik bu açıdan önemlidir. "Zayıf iktidar" algısı, rahatı kağan "sıradan işçi"nin tepkisinin eyleme dönüşmesini, kendiliğindenci sınıf hareketinin gelişmesini sağlar.

İşçiler Siyasetin İçindedir

İşçiler, hayat zorladığında, siyasetle ilgilenir. İşçi sınıfının birçok sorununun nihai çözüm alanı siyasettir. Bu nedenle işçi sınıfının siyasal alandaki gücü çok önemlidir.

Sıradan bir işçi hayatından memnun değilse ve daha iyi koşullara kavuşmayı amaçlıyorsa, önce "başını belaya sokmayacak" biçimde siyasetle ilgilenir. Sorunlarını bu yolla da çözemezse, "başını belaya sokabilecek" biçimde siyasetle ilgilenmek zorunda kalabilir. Sıradan bir işçi son derece pragmatik ve "gerçekçi"dir. Halkımızın "çarlık erkânıharp"lik özelliği işçilerimizde sürmektedir. İşimiz son derece kurnazdır ve kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bilir; tam bir "homo economicus"tur. İşçinin "câhil" veya "aptal" olduğu, din adamları ve politikacılar tarafından sürekli "aldatıldığı" iddiaları, işçinin kısa vadeli çıkarları doğrultusunda genellikle tutarlı ve mantıklı davrandığını göremeyenlerin yanlış yaklaşımlarıdır.

İşçilerin çalışma ve yaşama koşullarının düzenlenmesinde devletin ve hükümetlerin belirlediği ve uyguladığı politikalar son derece önemlidir. Sıradan bir işçi bunu iyi bilir. Özellikle Türkiye gibi, halkın politikayla son derece yakından ilgilendiği ülkelerde, sıradan bir işçi bu gerçeğin farkına küçük yaşlarda varır. İşçilerin seçme ve seçilme hakkının ancak uzun mücadelelerle elde edilebildiği ülkelerde de, bu hakkın kolayca tanındığı ülkelerde de, işçinin oyu önemlidir. Sıradan bir işçi de bu oyunu kendisi açısından kısa vadede azami yarar sağlayacak bir biçimde kullanmaya çalışır.

Sendikalar da sürekli olarak siyasetin içindedir. Sendika yönetimleri, karşı karşıya buldukları sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için siyasal partilerle ilişkiye geçerler. Bazı sendikacılar zaten belirli siyasî örgütlenmelerin işçi sınıfı içinde görevlendirdiği kişilerdir.

Çeşitli çizgilerdeki siyasal örgütler de işçilerin enerjisini kendi amaçları doğrultusunda değerlendirmek ister. Tek tek işçiler siyasal partilere üye yapılır. Siyasal partiler "işçi büroları" veya benzeri birimler oluşturur. Parti yandaşlarının işçi örgütlenmelerinin başına geçirilmesi veya bu örgütlerin yöneticilerinin partiye kazandırılması yoluyla işçi örgütlerinin politikalarının etkilenmesine çalışılır.

Türkiye'de insanların çoğunun siyasal tercihi, uzun vade-

li sınıfsal ekonomik, toplumsal ve siyasal çıkarları temelinde değil, geleneksel ilişkilerle, cemaat/tarikat/etnisite veya mezhep bağlarıyla, inanca ilişkin tartışmalarla, basit tepkilerle belirlendi. Birçok işçinin siyasal tercihinin belirlenmesinde "rahmetli babam vasiyet etmişti; aman şu partiden ayrıma", "bizim köy oldum olası bu partidendir", "hayvan vergisi yüzünden danama anam dedirtenler ve şekersizlikten kuru üzümle çay içirtenlere oy mu verilir", "ya dilime ya dinime oy veririm" anlayışları etkiliydi.

Ancak bunların da geçmişte ekonomik çıkara bağlı dayanakları vardı.

Bazı durumlarda işçilerin kısa vadeli kesimsel veya bireysel çıkarları, sınıfın ortak çıkarlarının önüne geçti.

İktidardaki siyasî parti aracılığıyla işe giren, yakınımla işe sokan, tayin ve terfi sorununa çözüm bulan, çocuğuna yurt ayarlayan, sağlık sorunlarını gideren, dağıtılan kömür ve gıda maddesinden yararlanan, vb. işçinin siyasal tercihi de kısa vadeli çıkar temelinde belirlendi.

Mutlak yoksullaşmayla bağlantılı olarak dönem dönem oy kaymaları ve siyasal alanda örgütlenme girişimleri olmakla beraber, bu ve benzeri nedenlerle Türkiye işçi sınıfı bağımsız bir sınıf partisi yaratamadı, siyasal alanda bağımsız bir güç oluşturmadı. Diğer bir deyişle, sorunlarını fazla bir çaba göstermeden düzen partileri eliyle ve aracılığıyla çözüme kavuşturabildiğinde, ayrı bir sınıf partisi oluşturulmasına, düzenkarşıtı bir siyasal örgütlenmeye gerek kalmadı. İşçiler, birçok "solcu"dan çok daha gerçekçi davrandı. Sorunları risksiz ve belsiz siyasal tercihlerle aştı.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde halkın yaşam standartlarında kapitalist düzen içinde görülen büyük yükseliş, hayat şartlarını iyileştirmek için ayrı siyasî sınıf örgütlenmelerini gereksiz ve tehlikeli kıldı.

Sıradan bir işçi, Demokrat Parti, Adalet Partisi, CHP ve diğer düzen partileri kanalıyla "işini yaptırabiliyor" ve bu partilerde tanıştığı zenginler aracılığıyla iş bulabiliyorsa, ayrı bir sınıf partisini (gayet mantıklı davranarak) gerekli görmedi.

Böyle bir sınıf partisi, düzen partilerinin işçiyeye sağladığı olanakların hiçbirini sağlamadığı gibi işçiden maddî-manevî katkı ve özveri isteyecekti. Diğer bir deyişle, işçilerin sınıf partilerini önleyen belirleyici etmen, kanundaki yasaklar veya uygulamadaki baskılar değil, mevcut düzen içinde sorunları çözebilme umuduydu. Bu umut da Cumhuriyet tarihinin çok büyük bölümünde önemli ölçüde gerçekçiydi.

Kendiliğindenci Hareketin Önkoşulları

İşçi sınıfının, siyasal önderlik olmaksızın kendiliğindenci hareketinin gelişmesinin bazı nesnel önkoşulları vardır. Bu nesnel önkoşullar oluşmadan, sayıları ve nüfus içindeki oranları artsa bile, ücretlilerin kitlesel biçimde yaygın eylemler yapması olanaksızdır. Diğer bir deyişle, işçi sınıfı hareketi zaman içinde düz bir çizgi izlemez. Ekonomik durgunluk ve bunalımlar, siyasal sorunlar, savaşlar, iç savaşlar ve diğer bazı etmenler, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele çizgisinde etkiselmeler ve alçalmalara, birleşme ve bölünmelere, ilerlemelere ve gerilemelere neden olur.

Kapitalizm, işçilerin ürettiği değerlerin bir bölümüne (artık-değer) üretim araçları mülkiyetine sahip olan sermayedarlar tarafından el konduğu üretim biçimidir. Ancak kapitalizm işçilerin yaşam standartını da yükseltir. Emperyalist sömürüye maruz kalan bir ülkede de halkın yaşam standardı yükselir. Türkiye'de 1946-2017 döneminde halkın yaşam standardında görülen gelişme bunun somut örneğidir.

Ancak bu gelişme iniş çıkışlarla gelişir. Gerek bir ülke ekonomisinin, gerek kapitalist dünyanın küresel ekonomisinin iniş çıkışları, gerek de ülke içindeki büyük kargaşalar ve iç savaşlar, işçi sınıflarının gerçek gelirlerinde ve haklarında önemli kayıplara (mutlak yoksullaşma) yol açabilir. Ülkeler arasındaki savaşlar da halkın canına, temel değerlerine ve mal-mülküne zarar verebilir.

Kitleler ancak dönem dönem gündeme gelen böylesi durumlarda canları ciddi biçimde yandığında tepki gösterir, ancak oturdukları minder tuttuğunda ayağa kalkar. Bıçağın

kemiğe dayandığı ve hatta kemiği deldiği dönemler, işçi kitlelerini eyleme hazırlar.

İşçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesinin gelişmesinin birinci önkoşulu mutlak yoksullaşmadır. Gerçek gelirlerde ve mevcut haklarda önemli bir geriye gidiş yaşanmıyorsa, tepki eğilimi gelişir. Bazı durumlarda mutlak yoksullaşma tehdidi çok somut ve kesindir. Bu durum da eylem eğilimini güçlendirir. İşçiyi eyleme iten, yaşam standardının düşüklüğü veya yüksekliği değil, bu standardın düşmesi veya düşme tehlikesidir. Ancak bu düşüş, işçinin diğer aidiyetleriyle bağlantılı bir sorunun sonucuysa, kitlelerce "kabul edilebilir" nedenlere bağlıysa ve diğer sınıf ve tabakalar da aynı sorunu yaşıyorsa, mutlak yoksullaşmaya karşı önemli bir tepki gelişmez. Toplumda diğer kesimler zenginleşirken, işçilerin koşullarının iyileşmemesi (*nispi yoksulluk*) durumunda ise mücadele eğilimi daha zayıftır. Ancak, Türkiye işçi sınıfı tarihinde dönem dönem görüldüğü gibi, nispi yoksullaşma da işçi sınıfı mücadelesinin gelişmesine neden olabilir.

Ücretlerdeki mutlak (*gerçek*) düşüş işçi kitlelerince kolayca algılanabilir. Ancak bazı ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin gerçek ücret düşüşlerine ve diğer alanlarda hak kayıplarına yol açacağıı tespitini yapmak, bu konuda işçileri bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve harekete geçirmek, işçi sınıfı örgütlerinin ve özellikle de sendikaların ve siyasal partilerin görevidir.

Yüksek oranlı enflasyon, sürekli bir mutlak yoksullaşma tehdidi olduğundan, enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde eylemlilik eğilimi güçlenir.

İşçi sınıfının mücadelesinin gelişmesinin ikinci önkoşulu hâkim sınıflar cephesinde, hükümette, devlette bir gedik veya çatlaktır. İşçi sınıfı, mücadeleye girdiğinde başarı şansını sezerse veya böyle bir izlenim edinirse, harekete geçer. Bu durum ise ancak hâkim sınıfların, hükümetin, devletin zayıflamasıyla mümkündür. İşçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesinin gelişmesinde hâkim sınıflar cephesindeki zayıflamanın çeşitli örnekleri Türkiye'de yaşanmıştır ve yaşanmaktadır.

zin yükünü işçi sınıfının sırtına yıkma çabalarını artırdı. Ancak özellikle 1989 Nisan'ından itibaren yükselen sınıf hareketi, bu çabaları önledi.

Bu dönemde kamu kesimi işyerlerinde gerçek ücretlerin gelişimine bir örnek olarak, T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü işyeri alınabilir. Özel sektör işçilerinin ücretlerinde de, grevlerin ardından, benzer bir artış yaşandı.

1980 yılı Ocak ayı fiyatlarıyla bakıldığında, 1980 yılı Ocak ayında yevmiyeler 389 TL idi. 1980 yılı Ağustos ayı başında bağtılanan toplu iş sözleşmesi 1 Mart 1980 tarihinden itibaren geçerliydi. İşçi yevmiyeleri 1 Mart 1980 günü Ocak 1980 fiyatlarıyla 651 TL'ye yükseldi (gerçek ücretlere yüzde 67 oranında zam). Bağtılanan toplu iş sözleşmesi 1 Mart 1980-28 Şubat 1982 tarihlerinde yürürlükte kaldı. 1 Mart 1981 tarihinde işçi yevmiyeleri (Ocak 1980 fiyatlarıyla) 834 TL'ye yükseldi. Diğer bir deyişle, 12 Eylül darbesi, Karayolları Gn. Md. işyerlerinde gerçek ücretleri düşürmedi. Ancak 1 Mart 1982 tarihinden itibaren, Yüksek Hakem Kurulu'nun elden geçirdiği toplu iş sözleşmeleri nedeniyle, gerçek ücretlerde düşüş başladı. Karayolları Gn. Md. işyerlerinde işçi yevmiyesi 1 Mart 1982 tarihinde (1980 Ocak fiyatlarıyla) 627 TL'ye indi. 1 Mart 1983 tarihinde ise 555 TL oldu.

Karayolları Gn. Md. işyerlerinde (1980 Ocak fiyatlarıyla) işçi yevmiyeleri ANAP döneminde de şöyle bir gelişme izledi: 1 Mart 1984: 534 TL; 1 Mart 1985: 449 TL; 1 Mart 1986: 441 TL; 1 Mart 1987: 381 TL; 1 Mart 1988: 328 TL. Daha sonraki aylarda gerçek ücretlerdeki düşüş sürdü. 1989 yılı Şubat ayında işçi yevmiyeleri (1980 Ocak fiyatlarıyla) 246 TL'ye gerilemişti. Diğer bir deyişle, darbe öncesindeki düzeyin yüzde 38'i; 1 Mart 1981 tarihindeki düzeyin yüzde 29'u kadardı.

Diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan işçilerin durumu da bundan farklı değildi.

Sınıf kimliğinin diğer kimliklerin önüne geçmesini sağlayan, bahar eylemlerini yaratan ve Türkiye'nin her tarafında meşru ve demokratik kitle eylemlerine yol açan maddi altya-

İşçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesinin gelişmesinde önemli diğer bir etmen, bölünmüş durumdaki hâkim sınıfların bir bölümünün işçi sınıfını kendi safına ve böylece aktif politikaya çekme çabasıdır.

Hâkim sınıflar cephesinde bir zayıflama olmadan yaşanan mutlak yoksullaşma, toplumsal patlamalara değil, toplumsal çürümeye yol açar.

1980-1991 Dönemindeki Gelişmeler

1980 yılı Ekim ayı itibarıyla Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışan 18,5 milyon kişinin 6,2 milyon ücretliydi. Ücretlilerin faal işgücüne oranı yüzde 33,5 idi. Kendi hesabına çalışanların sayısı 2 milyon 277 bin, ücretsiz aile çalışanlarının sayısı ise 7 milyon 860 idi. Kırsal bölgelerde veya kentlerde kendi işinde çalışanlar ve onlara işyerinde yardım eden aile bireyleri, gelir getirici bir işte çalışanların 54,8'ini oluşturuyordu (10 milyon 137 bin kişi). Türkiye'de esnaf-sanatkar ve köylerdeki küçük üreticiler (küçük burjuvazi) hâlâ nüfusun çoğunluğuna sahipti. Ayrıca, ücretli çalışanların bir bölümünün de üretim araçları mülkiyetiyle ilişkisi belirli bir ölçüde devam ediyordu.

1980 yılında sigortalı işçi sayısı 2 milyon 205 bindi.

Bu dönemdeki işçilerin önemli bölümü ilk kuşak işçiydi.

12 Eylül 1980 darbesi sonrasında önce işçi haklarında ve sendikal hak ve özgürlüklerde büyük kayıplar yaşandı. Arkasından ve özellikle 1983 sonundan itibaren ANAP iktidarları döneminde ücretlerde büyük düşüşler oldu. Ancak baskıların azalması ve mutlak yoksullaşmanın artmasıyla birlikte önce bazı grevler gerçekleşti, ardından da ANAP'ın 1989 Mart yerel seçimlerinde yaşadığı büyük oy kaybının ardından, meşru ve demokratik kitle eylemleri kendiliğinden gelişti. Bu eylemler 1990 ve 1991 yıllarında da devam etti ve ANAP'ın 1991 milletvekili genel seçimlerindeki büyük yenilgisine de katkıda bulundu.

1978-1983 ekonomik krizinin ardından 1988-1989 ve 1991 yıllarında yaşanan ekonomik krizler, hükümetlerin kri-

pi, bu büyük boyutlu mutlak yoksullaşmaydı. Bu mutlak yoksullaşma, ANAP'ın ciddi biçimde zayıfladığını gösteren 1989 Mart yerel seçimleriyle bütünleşince, Türkiye işçi sınıfı tarihinin en geniş katılımlı grev-dışı eylemleri süreci başladı.

Karayolları Gn. Md. işyerlerinde çalışan işçilerin 1989 yılı Şubat ayında (1980 Ocak fiyatlarıyla) 246 TL olan yevmiyeleri, 1989 toplu iş sözleşmeleri ile 442 TL'ye yükseldi. 1991 toplu iş sözleşmelerinde ise alınan yüksek oranlı zam ve Karayolları'nda uygulanmaya başlayan yüzde 15 oranındaki yıpranma primi ile, 1 Mart 1991 tarihinde ortalama yevmiye (1980 Ocak fiyatlarıyla) 1205 TL oldu. Bu yevmiye 1 Mart 1992 tarihinde 1297 TL'ye yükseldi. Diğer bir deyişle, 1980 Ocak fiyatlarıyla, 1989 Şubat ayında 246 TL olan yevmiye, 1 Mart 1992 tarihinde 1297 TL'ye çıktı (Yüzde 427 oranında gerçek ücret artışı). Böylece 1 Mart 1980 tarihinde 651 TL ve 1 Mart 1981 tarihinde 834 TL olan yevmiyenin üstüne çıkmış oldu.

Tablo-1: Karayolları Gn. Md. İşyerlerinde Gerçek Ücretler (TL/Gün, 1980 Ocak Fiyatlarıyla).

Tarih	Ücret (TL/Gün)	Gerçek Ücret İndeksi (1 Mart 1980=100)
1 Mart 1980	651	100
1 Mart 1981	834	128
Şubat 1989	246	38
1 Mart 1989	442	68
1 Mart 1991	1205	185
1 Mart 1992	1297	199

Bu yıllarda kendiliğinden gelişen meşru ve demokratik kitle eylemleri işçilerin maddi sorunlarını çözdü. Kapitalist sistem içinde sorunları çözülen işçiler, sistem dışı ve sistem karşıtı siyasî tercihlerden kaçındı; büyük ölçüde düzen partilerini desteklemeyi sürdürdü.

Bu yıllarda sendikaların üye sayısı arttı. 1991 yılında DİSK'in yeniden faaliyete geçmesine imkân sağlandı. DİSK,

1992 yılında malvarlığına kavuştu. 1990 yılında kurulan kamu çalışanları sendikalarıysa, kamu sektöründeki işçilerin ücretlerindeki büyük artıştan sonra, daha geniş memur kesimlerini örgütleyebilmeye başladı.

1991-2002 Dönemindeki Gelişmeler

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 2000 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre, ücretlilerin sayısı 11,3 milyona yükselmişti. Ücretlilerin istihdam içindeki payı ise yüzde 43,5'ti.

1980-2000 dönemi değerlendirilecek olursa, ücretlilerin sayısı 6,2 milyondan 11,3 milyona, istihdam içindeki payları da yüzde 33,3'ten yüzde 43,5'e çıktı. Ücretsiz aile çalışanlarının sayısı 1980 yılında 7,9 milyonken 2000 yılında 8,8 milyona yükselmekle birlikte, bu tabakanın toplam istihdam içindeki payı yüzde 42,4'ten 33,8'e geriledi. Kendi hesabına çalışanların sayısı 1980 yılında 4,3 milyondan 2000 yılında 5,2 milyona çıkmakla birlikte, toplam istihdam içindeki payları yüzde 23,1'den 20,1'e indi.

1988 yılında işçi ücretleri çok düştü. 1989 yılındaki artışa rağmen bu düşüklük devam etti. Özellikle 1991 yılındaki toplu iş sözleşmeleriyle ele geçen net gerçek ücretler arttı. Özel sektör işyerlerinde zirveye 1993 yılında, kamu sektörü işyerlerinde ise 2000 yılında ulaşıldı.

1991 yılındaki ekonomik kriz, işçi ücretlerini ve memur aylıklarının olumsuz etkilemedi. 1994 krizi ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programı sonrasında ücret ve aylıklarda önemli düşüşler oldu. 1999 yılındaysa ücretler arttı. (Bkz.:Tablo-2)

1991-2002 dönemine damgasını vuran sendikal gelişmelerin başında, DİSK'in beraat etmesi ve yeniden faaliyete geçmesiyle, kamu çalışanları sendikacılığının doğuşu ve güçlenişi gelmektedir.

Bu dönemin en önemli eylemleri, kamu çalışanlarının sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev hakları için gerçekleştirdikleri miting ve yürüyüşler, Türk-İş'e bağlı sendikaların 1995 yılında gerçekleştirdiği büyük grevler ve 1999 yılında Emek

Tablo-2: Net Ele Geçen Gerçek Ücret Endeksi (1994=100).²

Yıl	Kamu İşçisi	Özel Sektör İşçisi	Memur	Asgari Ücret
1989	51,3	70,9	89,3	80,6
1990	60,5	82,2	102,7	91,1
1991	87,2	113,4	109,8	103,2
1992	92,3	119,8	125,0	112,8
1993	100,0	121,9	127,7	119,3
1994	100,0	100,0	100,0	100,0
1995	82,9	91,7	95,3	93,3
1996	62,2	93,4	102,5	110,6
1997	74,1	90,6	119,3	121,2
1998	73,1	105,9	117,7	115,2
1999	103,8	118,2	123,1	154,9
2000	111,1	119,4	108,9	132,6
2001	98,2	95,3	104,8	113,9
2002	89,2	94,3	110,8	123,0

Platformu'nun 24 Temmuz günü düzenlediği Kızılay Mitingi'ydi.

1993 yılında Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu'nun ve 1999 yılında da Emek Platformu'nun kuruluşu, Türkiye işçi sınıfı tarihinde önemli olaylardı. Özellikle 1998-2002 ekonomik krizi sürecinde Dünya Bankası'nın Türkiye'ye dayattığı programa alternatif olarak hazırlanan Emek Platformu Programı, yeterince değerlendirilmemiş olmakla birlikte, tarihimizin önemli belgelerinden biridir.

2003-2017 Döneminde İşçi Sınıfı Nasıl Büyüdü?

TÜİK'in 2016 Aralık verilerine göre, Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışanların sayısı 26,7 milyondur. Bu insanların 18,1 milyonu (yüzde 67,8) ücretliydi. İşverenlerin sayısı 1,2 milyondur (yüzde 4,6). Kendi hesabına çalışanlar 4,6 milyon

² 1989-1993: RG, 2000 Yılı Programı, s.51; 1994-1999: RG, 2001 Yılı Programı, s.160; 2000-2002: RG, 2008 Yılı Programı, s.195.

kişiydi (yüzde 17,1). Ücretsiz aile çalışanlarının sayısı da 2,8 milyondur (yüzde 10,5).

İşsizler, işgücünü satmaya çalışmalarına karşın satamayan işçilerdir. 2016 Aralık'ta 3,9 milyon kişi, iş arayan ve bulamayan işsizdi. Aynı tarihte 2,4 milyon işsiz de aktif olarak iş aramaya hazır durumdaydı. 6,3 milyonluk işsiz kitlesi de işçi sınıfının bir parçasıdır. Diğer bir deyişle, TÜİK verilerine göre 24,4 milyonluk (18,1 + 6,3) işçi sınıfının yüzde 25,8'i işsizdir.

AKP iktidarları döneminde işçilerin düzene karşı tepkilerinin sınırlandırılan en önemli gelişmelerden biri, kaçak işçili-

Tablo-3: Gelir Getirici Bir İşte Çalışanların Dağılımı (000 kişi)

Yıllar	İstihdam (%)	Ücretliler (%)	İşverenler (%)	Kendi Hesabına Çalışanlar (%)	Ücretsiz Aile Çalışanları (%)
2002	21.354 %100,00	10.625 %49,8	1.186 %5,6	5.089 %23,8	4.455 %20,8
2007	20.738 %100,0	12.534 %60,4	1.189 %5,7	4.386 %21,1	2.628 %12,7
2008	21.194 %100,0	12.937 %61,0	1.249 %5,9	4.324 %20,4	2.684 %12,7
2009	21.277 %100,0	12.770 %60,0	1.209 %5,7	4.429 %20,8	2.870 %13,5
2010	22.594 %100,0	13.762 %60,9	1.202 %5,3	4.548 %20,1	3.083 %13,6
2011	24.110 %100,0	14.876 %61,7	1.244 %5,2	4.687 %19,4	3.303 %13,7
2012	24.821 %100,0	15.619 %62,9	1.238 %5,0	4.695 %18,9	3.268 %13,2
2013	25.524 %100,0	16.353 %64,1	1.182 %4,6	4.773 %18,7	3.217 %12,6
2014	25.933 %100,0	17.125 %66,0	1.173 %4,5	4.479 %17,3	3.155 %12,2
2015	26.621 %100,0	17.827 %67,0	1.175 %4,4	4.468 %16,8	3.150 %11,8
2016	26.669 %100,0	18.093 %67,8	1.216 %4,6	4.565 %17,1	2.795 %10,5

ğin azaltılmasıydı. Birçok işçi, sigortalı çalışmanın yararlarını yaşayarak öğrendiğinden, düşük ücrete bile razı oldu. Zorunlu sigortalılık kapsamında sigortalanan işçi sayısı 2002 yılında 5,2 milyon iken, 2016 yılında 14,3 milyona yükseldi. Ancak son yıllarda Türkiye'ye sığınmış olan Suriyeli işçilerin kaçak olarak çalıştırılması bu alanda sorunlar yarattı. Ekonomik krizin derinleşmesiyle birlikte, sigortasız ve özellikle yabancı kaçak işçi çalıştırmanın yaptırımlarının artırılması olmasına karşın, bazı işverenler Suriyeli kaçak işçi istihdamına yöneldi.

Tablo-4: A/A Kapsamındaki Zorunlu Sigortalı İşçi Sayıları.

Yıl	Sigortalı Sayısı
2002	5.223.283
2007	8.505.390
2008	8.802.989
2009	9.030.202
2010	10.030.810
2011	11.030.939
2012	11.939.620
2013	12.484.113
2014	13.240.122
2015	13.999.398
2016 Haziran	14.275.280

İşçi Sınıfının Değişen Yapısı

Türkiye'de son yıllarda işçi sınıfının sayısı ve gelir getirici bir işte çalışanlar içindeki oranında büyük artışlar gerçekleşti. Büyük bir değişikliğin yaşandığı diğer bir alan da, işçi sınıfının örgün eğitim düzeyidir.

1965 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de 15-64 yaş grubunda olup, gelir getirici bir işte çalışanların toplam sayısı 13,0 milyondur. Bu insanların 3,0 milyonu (% 23,0) yaşamını bir başkasına ait işyerinde çalışarak aldığı ücret veya aylıkla kazanan işçi veya memurdur.

3,0 milyonluk ücretli kitlesinin 614 bini okuma yazma bilmiyordu.

442 bini okuma yazma biliyordu, ancak ilkokulu bile bitirmemişti.

1,3 milyonu yalnızca ilkokul diplomasına sahipti.

3 yıllık ortaokulu bitirenlerin sayısı 198 bini.

108 bin kişi lise mezunuydu.

174 bin kişi lise düzeyinde meslek okulunu bitirmişti.

Üniversite ve yüksek okul mezunlarının sayısı da yalnızca 63 bini. Bu 63 bin kişinin 19 bini subaydı. Geriye kalan 44 bin kişilik üniversite ve yüksek okul mezununun büyük bölümü de devlet memuruydu. Özel sektörde çeşitli düzeylerdeki şirket yöneticileri ve mühendisler dışında işçi statüsünde çalışan üniversite mezunu yoktu.

2016 yılında gelir getirici bir işte çalışan 27,2 milyon kişinin yalnızca 978 bini okuma yazma bilmiyordu. 959 bini ise okuma yazma biliyordu, ancak cinde diploması yoktu.

8,6 milyon kişi ilkokul, 5,1 milyon kişi ortaokul, 2,7 milyon kişi lise, 2,8 milyonu meslek lisesi mezunuydu. Üniversite mezunlarının sayısı ise 6,1 milyondur. 3,3 milyonluk açık işsiz kitlesinin 828 binlik kesimini de üniversite ve yüksek okul mezunları oluşturuyordu.

2015/2016 eğitim yılında Türkiye'deki üniversitelerde 2,3 milyon önlisans öğrencisi, 3,9 milyon lisans öğrencisi vardı. Birkaç yıl içinde Türkiye'deki üniversite mezunlarının sayısı 10 milyona çıkacak; önlisans mezunları da buna dahil edilirse, sayı 12,3 milyona ulaşacaktır.

AKP döneminde çok sayıda yeni üniversite açıldı, mevcut üniversitelerin de öğrenci kontenjanları artırıldı. Milyonlarca genç, ailelerinin büyük fedakârlıklarıyla ve büyük beklentiler içinde yüksek öğretime gönderildi.

Bu gençlerin büyük çoğunluğu, sınav öncesinde büyük sıktılara katlanarak ve ailelerinin büyük özverisiyle üniversiteye gitti. Bu gençler, dünyaya daha geniş bir çerçeveden bakabilmek, dünyayı daha iyi kavrayabilmek, dünyayı daha yaşanılır bir yer haline getirebilmek için sorgulayıcı ve araştır-

cı bir anlayışla bilgi sahibi olmak, insanlığa hizmet etmek için değil; bol para kazanma ve rahat bir yaşam sürme umuyla üniversiteye girmeye çalıştı.

Üniversiteyi bitirenler, ellerindeki diplomanın onlara rahat bir hayat sağlamanın anahtarı olduğu düşüncesiyle ve büyük beklentilerle gücü piyasasına giriyorlar.

Ancak elindeki diplomaya güvenerek büyük beklentiler içinde hayata atılan milyonlarca genç insan, büyük bir hayal kırıklığı yaşıyor ve kendisine çok büyük haksızlık yapıldığını düşünüyor. Çaresizlik içinde, bulabildiği işe giriyor. Çok düşük ücretle kötü çalışma koşullarına katlanmaya mecbur kalıyor. Türkiye işçi sınıfının yakın geleceğinde bu özellik önemli bir rol oynayacağına benzemektedir.

İşsizlik Artıyor, Ancak Örgütsüzler

Türkiye'de işsizlik artmakla birlikte, ekonomik krizin istihdam üzerindeki etkileri henüz tam olarak ortaya çıkmadı.

TÜİK'in Ocak 2017 verilerine göre, Türkiye'de çalışma yetenek ve niyetine sahip olup aktif olarak iş aramış işsizlerin sayısı 3.985.000 idi. Bu rakam, yüzde 13,0'lük bir işsizlik oranı anlamına gelmektedir. 15-24 yaş grubundaki gençler arasındaki işsizlik ise yüzde 24,5 düzeyindeydi. Ancak, çalışma yetenek ve niyetine sahip olmakla birlikte, aktif olarak iş aramayan ve ancak kendilerine imkan çıktığında çalışacak işsizlerin sayısı da 2,5 milyondur. Bu iki rakamın toplamı 6,5 milyonu bulmaktadır. Ayrıca, kendisini emekli, ev kadını veya öğrenci olarak gösterip, iş arayan insan sayısı da bu istatistiklerde gözükmemektedir.

Bu rakamlar geçmişe göre bir artış göstermekle birlikte, ekonomik krizin vurduğu Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerle kıyaslandığında düşüktür. Türkiye'de yüzde 13,0 olarak gözüken işsizlik oranı, 2015 yılında Yunanistan'da yüzde 24,6, İspanya'da yüzde 22,1 idi. Gençler arasında işsizlik oranıysa 2015 yılında Yunanistan'da yüzde 49,8, İspanya'da yüzde 48,3 olmuştur.

İşsiz sayısının nispeten düşük gözükmesinin bir nedeni,

birçok işsiz "ücretsiz aile çalışanı" kategorisinde gizlenmiştir. Ayrıca, lise öğreniminin süresinin üç yıldan dört yıla çıkarılması, üniversite sayısının 200'e yaklaşması, üniversite ve yüksek okul öğrencisi sayısının da 2002 yılında 1,9 milyondan yaklaşık 6 milyona yükseltilmesi, işsiz sayısını azaltan en önemli etmendir.

Türkiye'de giderek artan bir sorun, yaşamdan beklentisi yüksek olan eğitimli işsizlerin sayısının artmasıdır. Türkiye'de öntümümüzdeki yıllarda sınıf mücadelesinin sertleşmesinde, elinde üniversite diploması olmasına karşın beklentileri karşılanmayan işsizler ve işçiler etkili olacaktır.

Türkiye'de günümüze kadar işsizlerin örgütlenmesi ve iş olanaklarının yaratılması talebiyle eylem yapması görülen bir olay değildir.

Türkiye tarihinde işsizlerin belki de tek etkili eylemi, 1962 yılında gerçekleştirildi. Bu dönemin ilginç ve önemli eylemlerinden biri, *Fukara Tahir* olarak tanınan Tahir Öztürk'ün başkanlığındaki *Yapı İşçileri Federasyonu*'nun örgütlediği 5000 dolayındaki inşaat işçisinin 3 Mayıs 1962'de TBMM'ye yaptığı yürüyüşü ("Açların Yürüyüşü" ve "İşsizlerin Yürüyüşü"). Yapı-İş Federasyonu, John Thalmayer isimli bir Amerikalı sendikacının önerisi üzerine, işsizler için bir yürüyüş düzenlemeyi kararlaştırdı.³ 26 Nisan 1962 günü yürüyüş yapılması için Ankara Valiliği'ne başvuruldu; başvuru kabul edilmedi. 3 Mayıs 1962 günü 5000 dolayında işsiz inşaat işçisi Yapı-İş Federasyonu'nun Ulus'ta Rüzgârlı Sokak'taki binasının önünde toplandı. İşçiler, TBMM'ye doğru yürüyüşe geçti. Polislin engelleme çabaları ve kurduğu barikatlar aşıldı. Meclis'in önünde ise yürüyüşe asker müdahale etti. 20 kişilik bir heyet Meclis'e kabul edildi ve yetkililerle görüşüldü. Bu arada çok sayıda işçi gözaltına alındı ve dövüldü. Eylem sayesinde herhangi bir hak alınmadı. Eylem sırasında taşınan pankartlarda şunlar yazılıyordu:

³ Demir, I., *Grev ve Direnişler Üzerine Anılar-Deneyler, İşçi Sınıfı Mücadelesinden Bir Kesit, 1962-1975*, İstanbul, 1980, s.22-23.

"Niçin bu sefalet, solculara fırsat için mi?"

"Atatürk her şeyimizdir."

"tarla verin ekelim, iş verin yapalım veya bir yol gösterin gidelim,"

"Türk işçisi aç ve işsiz olabilir, ancak komünist olamaz."

"İşçiyi komünistlikle itham edenler, özünden emin olmayanlardır."⁴

Yön Dergisi eylemi şöyle değerlendiriyordu:

"Hareket her türlü destekten ve yöneticiden mahrum olduğu halde, şuurlu ve ölçülüydü. Aç işçiler, hiçbir taşkınlıkta bulunmadılar. Lüzumsuz müdahaleler olmasa belki de en ufak bir hadise çıkmayacaktı. Fakat yalınayakların yürüyüşü, yalınayak olmayanları ürküttüğü için coplar işledi."⁵

Sosyalistlerin işsizleri örgütleme doğrultusundaki bazı girişimleri de istenen sonuca ulaşmadı. 12 Mart 1971 öncesinde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın yönlendirmesiyle kurulan İPSD (*İşsizlik ve Pahalılıkta Savaş Derneği*) etkili olmadı. Daha sonraki yıllarda kurulan PİM (*Pahalılık ve İşsizlikle Mücadele Derneği*) gibi girişimler de aynı kaderi paylaştı.

Türkiye'de işsizlerin örgütlenme ve mücadele geleneği ve alışkanlığının olmamasının nesnel nedenleri vardır.

Türkiye'de işsizlerin önemli bölümü, işgücüne yeni katılan gençlerdir. Bu işsizler, genellikle aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Aile içi dayanışma geleneği, bu insanların çaresizliğe düşmesini önlemektedir. Çalışma yaşamına yeni katılmaya çalışan bu kişilerde sınıf bilinci ve kimliğinin yeterince gelişmemiş olması da örgütlü tepkisizliğin önemli nedenlerindedir.

İşten çıkarılarak işsiz kalan işçilerin bir bölümünün kırsal bölgelerle ilişkisi devam etmektedir. Bazı bölgelerde yaygın işçi çıkartma olduğunda, kısa sürede iş bulma umudu olmadığını sezen çok sayıda işçinin köyüne döndüğü, yeni iş bulana kadar köyündeki olanaklarını kullandığı gözlemlenmiştir. Aile içi dayanışma ve geçmişte çalışma hayatı dışındayken

⁴ "Açların Yürüyüşü," *Sendikacılık Ansiklopedisi*, Cilt 1, s.2-3.

⁵ *Yön Dergisi*, No.21, 9 Mayıs 1962, s.5-6.

aile reisinin işsiz kalması sonrasında kadınların ve çocukların işçi olarak çalışmaya başlaması da tepkiyi azaltmaktadır.

Yetersiz olmakla birlikte işsizlik sigortası tarafından yapılan işsizlik ödeneği ödemeleri de işsizlerin sorunlarını hafifletmektedir.

İŞKUR tarafından düzenlenen meslekî eğitim kursları ve "toplum yararına programlar" da çok sayıda işsize belirli sürelerle geçim kaynağı sağlamakta ve bu kişileri siyasi iktidarın kontrolü altına almaktadır. 2015 yılında 169 bin kişi meslekî eğitim kurslarında eğitim gördü ve belirli bir ücret aldı. 523 bin kişi de "toplum yararına programlar" kapsamında istihdam edildi. İşbaşı eğitim programına dahil edilen kişi sayısı da 159 bindi.

İşçilerin ve Memurların Gelirleri

AKP iktidarları (2003-2017) döneminde işçi sınıfı sayıca çoğaldı ve oran olarak arttı. Kırsal kesimde küçük üreticiler arasında ve kentlerde esnaf-sanatkar arasında hızla devam eden mülksüzleşme süreci, yeni işçileşen kesimlerin bir bölümünün yan gelirlerinin bir süre daha ek gelir kaynağı olmasını sağladı. Ayrıca, bazı bölgelerde köylerde yaşayan ve tarımsal geliri olan ailelerin yakın kentteki fabrikalara servis araçlarıyla taşınarak çalıştırılması da gündemdedi. Bu uygulamanın olduğu ve her aileden birkaç kişinin sigortalı olarak çalıştığı durumlarda, asgari ücret bile işçileri tatmin edebildi.

Bir bütün olarak işçi ücretlerine ve memur aylıklarına bakıldığında, AKP iktidarları döneminde bir mutlak yoksullaşma görülmemektedir.

Kamu kesiminde çalışan işçi sayısı, özelleştirmelere (taşeronluk ve fason üretim dahil) bağlı olarak hızla azaldı. Kamu kesimi işçilerinin net gerçek gelirleri de dönem boyunca fazla bir değişiklik göstermedi. Millî gelir artışı dikkate alındığında, bir nispi yoksullaşmadan söz edilebilir.

Özel sektör işçilerinin net gerçek ücretlerinde çok küçük bir artış oldu. Bu kesim için de nispi yoksullaşma söz konusudur.

3213 sayılı Maden Kanununda 10.9.2014 tarihinde yapı-

lan değişiklikle, linyit ve taşkömürü çıkarılan işyerlerinde yer altında çalışan işçilere ödenecek ücretin yasal asgari ücretin iki katından az olamayacağı hükmüne bağlandı.

Net gerçek asgari ücret, 2002 yılı sonundan 2017 yılına kadar yüzde 102'lik bir artış gösterdi.

2002 yılının ikinci yarısında aylık asgari ücret brüt 250,9 liraydı. 2017 yılı başında bu rakam 1777,5 liraya yükseldi. Brüt asgari ücret yüzde 608 artarken, 2002 yılı Aralık ayından 2017 yılı Ocak ayına kadar tüketici fiyatları endeksi 7468'den 26.102'ye yükseldi. Buna göre, brüt gerçek ücret yüzde 102 oranında arttı. DPT verilerine göre de net gerçek asgari ücret 123'ten 256,9'a yükseldi, yüzde 109 oranında arttı.

Memurların net gerçek aylıkları ise 2002-2017 döneminde yüzde 56 oranında yükseldi.

İşçilerin ve memurların gerçek net gelirleri ele alındığında, halkın gerçekçi tavrını anlamaya çalışmak yerine onları küçümseyen, insanların sadakaları satın alınabilecek veya dinî inançları aracılığıyla yönlendirilebilecek kadar zayıf olduğunu düşünen, ekonomi bilmeden iktisatçılık yapmaya kalkan bazı kişiler, ücretleri altın fiyatlarıyla, dolarla veya simit gibi bazı ürünlerle kıyaslamakta ve ücretlerin çok düştüğünü ileri sürmektedir.

Altın fiyatı ve döviz kurları çok farklı ve karmaşık etmene bağlı olarak belirlenir. İnsanlar Türkiye'de altınla veya dövizle alışveriş yapmadıklarına göre, ölçüt olarak bunların kullanılması son derece yanlıştır.

Belirli ürünlerin fiyatlarına ilişkin iddialar da genellikle hayal ürünüdür. Seçilmiş bir ürüne göre gerçek ücretin arttığı ya da düştüğü sonucuna varmak hatalıdır. Örneğin, gerçek ücretlerdeki artış da, şeker fiyatlarıyla karşılaştırılmalı olarak gösterilebilir.

2002 yılında aylık asgari ücret brüt 236,5 liraydı. Pankobirlik'in *Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri* (Mart 2016) kitabına göre, aynı yıl bir kg toz şekerin fiyatı 1,26 liraydı. 2002 yılında brüt asgari ücretle 187,7 kg toz şeker alınabiliyordu.

2016 yılında aylık asgari ücret brüt 1647 liraydı. Aynı yaya göre, 2015 yılında bir kg toz şekerin fiyatı 2,68 liraydı. 2016 yılında brüt asgari ücretle yaklaşık 614,6 kg toz şeker alınabiliyordu. 2016 yılında toz şeker fiyatlarının biraz arttığını düşüncüyle, yaklaşık 600 kg alınabiliyor.

TÜİK verilerine göre, hanehalkı kullanılabilir gelirinin gelir türüne göre dağılımında ücret, aylık ve yevmiyelerin payı artmaktadır.

Tablo-5: Net Ele Geçen Gerçek Ücret Endeksi (1994=100).⁶

Yıl	Kamu İşçisi	Özel Sektör İşçisi	Memur	Asgari Ücret
2002	89,2	94,3	110,8	123,0
2003	86,8	93,9	109,9	127,6
2004	88,3	97,1	112,7	158,6
2005	90,7	97,7	115,7	165,3
2006	88,3	99,7	122,9	163,9
2007	91,1	99,4	127,7	162,8
2008	90,3	96,9	136,0	176,6
2009	88,4	99,1	147,2	181,2
2010	86,7	99,4	145,1	182,7
2011	88,2	97,5	154,3	188,1
2012	87,0	99,3	161,1	193,2
2013	87,8	98,7	160,8	196,6
2014	87,4	100,1	162,5	199,0
2015	91,3	104,7	162,7	207,5
2016	91,1	-	172,8	256,9

Kullanılabilir gelir şu gruplar altında sınıflandırılmıştır: Maaş-ücret, yevmiye, tarımda müteşebbis geliri, tarım dışında müteşebbis geliri, gayrimenkul geliri, menkul kıymet geliri, sosyal transferler (emekli ve dul-yetim aylıkları, diğer sosyal transferler), hanelerarası transferler, diğer gelirler.

Maaş-ücret gelirleri içinde her türlü ücretlinin (şirketlerin üst düzey yöneticileri dahil) ücret geliri bulunmaktadır.

Maaş-ücret gelirinin ve yevmiye gelirinin hanehalkları

⁶ 2002-2006: RG, 2008 Yılı Programı, s.195; 2007-2016: RG, 2017 Yılı Programı, s.145.

kullanılabilir geliri içinde payı 2006 yılında yüzde 44,5 iken 2015 yılında yüzde 52,5 düzeyine yükselmiş olması, bir taraf-

Tablo-6: Maaş-Ücret, Yevmiye, Emekli Dul Yetim Aylığı.

Yıl	Maaş-Ücret (%)	Yevmiye (%)	Emekli ve Dul-Yetim Aylığı (%)
2006	40,8	3,7	16,9
2007	39,7	4,0	17,0
2008	41,9	4,1	18,1
2009	42,9	3,5	18,3
2010	43,7	3,6	18,6
2014	49,1	3,3	18,7
2015	49,7	2,8	18,4

tan ücretlilerin istihdam içindeki payının yükselmesiyle bağlantılıdır. Diğer taraftan, işçilerin ve kamu çalışanların net gerçek gelirlerinin artmasının sonucudur.

Maaş-ücret gelirinin oranındaki bu artışın bir nedeni de ücretliler arasındaki büyük eşitsizliktir. Özellikle özel sektör işletmelerinde yönetici konumunda olanların aldıkları çok yüksek ücretler, hanehalklarının kullanılabilir gelirinin oranını artırmaktadır. TÜİK'in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre 2012 yılında maaş-ücret geliri olanların en düşük yüzde 20'si, toplam maaş-ücret gelirinin yalnızca yüzde 3,3'ünü alıyordu. İkinci yüzde 20'nin aldığı pay yüzde 8,7 idi. Üçüncü yüzde 20'lik dilim yüzde 13,8'lik pay alırken, dördüncü yüzde 20'lik dilimin payı yüzde 21,6 idi. Maaş-ücretli kesiminin en yüksek gelirli yüzde 20'lik diliminin toplam maaş-ücret geliri içindeki payı yüzde 52,7 düzeyindeydi. Bu nedenle, kullanılabilir gelir içinde maaş-ücret payının artışının değerlendirilmesinde bu özellikle gözden kaçırılmamalıdır.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun prime esas günlük kazanç istatistikleri gerçek durumu yansıtmaz. Mevzuata göre, 5 ve daha fazla sayıda işçi çalıştıran işyerlerindeki her türlü ücret ödemesinin banka kanalıyla yapılması zorunludur. Banka ka-

nalıyla yapılan bu ödemeler aynı zamanda SGK kayıtlarına da yansır. Ancak birçok işyerinde işçi ücretinin bir bölümü banka kanalıyla ödenirken, bir bölümü elden verilir. Bazı işyerlerindeyse bankaya asgari ücret yatar, ancak işçi bu paranın bir bölümünü işverene iade eder.

2015 yılına ilişkin SGK kayıtları, işçilerin önemli bir bölümünün asgari ücret aldığı göstermektedir.

Günlük asgari ücret, 2015 yılının ilk yarısında 40,05 TL, ikinci yarısında 42,45 liraydı. 2015 yılında Türkiye'de 14 milyon sigortalı işçi vardı. Bu işçilerin yüzde 38,57'sinin (5,4 milyon kişi) günlük ücreti 42,45 liraydı. Yüzde 20,88'inin (2,9 milyon kişi) günlük ücreti 42,46-51,00 lira arasındaydı.

Sermayedar Sınıfın Asgari Ücret Karşılığı

Türkiye'de asgari ücret ağırlıklı olarak iktidarların siyasî kaygı ve hesaplarına göre belirlenir. Bu dönemde de asgari ücret konusunda IMF'nin ve Ankara Sanayi Odası'nın görüşleri işçi aleyhineydi. Uluslararası Para Fonu (IMF) Birinci Başkan Yardımcısı Anne Krueger, 2005 yılı Mayıs ayında Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında Türkiye'de asgari ücretin çok yüksek olduğunu belirtti. Kendisine sorulan "siz bu ücretle geçinebilir miydiniz?" sorusu üzerine, Krueger'in yanıtı şöyle oldu: "Eğer geçinmenizi bu seviyede bir ücretle sağlamak zorundaysanız, sağlayacaksınız. Bunun altında bir ücret alıyorsanız da onunla sağlayacaksınız. Birçok insan kayıt dışı sektörde bunun altında kazanıyor ve kazandığıyla geçimini sağlıyor."⁷

Bu açıklamaların ardından, Ankara Sanayi Odası, yerel ve yerel bölgesel asgari ücret uygulamalarını öneren bir rapor hazırladı ve Oda Başkanı Zafer Çağlayan 28 Haziran 2005 tarihinde bu raporu Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a sundu.

29 sayfalık raporda Türkiye'nin üç bölgeye ayrılması öngörülmüyordu. Sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından sıralamada en alta bulunan 19 il için asgari ücretin net 250 YTL,

⁷ Hürriyet, 6.5.2005.

standartı, kişilerin net gerçek ücretlerindeki artıştan çok daha fazla yükseldi. Bunda en önemli etmen, bu dönemde kredi kartı ve tüketici kredisi kullanımındaki olağanüstü büyük artış oldu.

Türkiye'de kredi kartı kullanımı, 2002 yılında 25,7 milyar lira düzeyindeyken, 2016 yılında 23 katına yükselerek 602,4 milyar lira düzeyine çıktı.

Tablo-7: Kredi Kartları Yurtiçi Kullanımı.⁸

Yıllar	Ahşveriş (milyon TL)	Nakit Çekme (milyon TL)	Toplam (milyon TL)
2002	22.608	3.053	25.661
2003	36.065	4.271	40.336
2004	59.035	6.653	65.688
2005	78.042	8.452	86.494
2006	99.082	10.077	109.159
2007	128.787	14.000	142.787
2008	166.725	19.824	186.549
2009	184.433	20.309	204.742
2010	215.375	21.097	236.471
2011	265.337	28.715	294.052
2012	331.816	33.315	365.131
2013	388.516	39.182	427.698
2014	433.150	47.175	480.325
2015	490.839	57.999	548.838
2016	534.140	68.267	602.407

Tüketici kredisi kullanımı da aynı şekilde arttı. Yıl içinde kullanılan kredi miktarı 2002 yılında 3,3 milyar lira iken, 2015 yılında 165,0 milyar lira oldu. Yıl sonu itibarıyla tüketici kredisi bakiyesi ise 2002 yılında 2,8 milyar liradan 2015 yılı sonunda 285,0 milyar liraya yükseldi. Yıl sonu itibarıyla tüketici kredisi kullanmış olan kişi sayısı 2002 yılı sonunda 1,7 milyon kişiyken, 2015 yılında 19,6 milyon kişi oldu.

⁸ Bankalararası Kart Merkezi.

vergi ve sigorta prim oranlarının da yüzde 1 olması öneriliyordu. Sıralamada daha sonra gelen 30 il için önerilen, net asgari ücretin 2005 yılı Mayıs ayındaki düzeyde (yaklaşık 350 YTL) kalması, vergi ve sigorta prim oranlarının yüzde 1'e indirilmesi isteniyordu.

Asgari ücretin kaldırılması da teklif edildi. Türkiye Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Ortak Yönetim Kurulları 14 Ağustos 2008 günü düzenledikleri toplantıda yaptıkları açıklamada asgari ücretin kaldırılmasını istedi.

İşçi Sınıfının Yaşam Standardı Yükseldi

AKP iktidarları döneminde işçi sınıfının yaşam standardı hızla yükseldi. Yoksulluk edebiyatı temelindeki politikaların işçi sınıfı içinde yankı bulmaması son derece doğaldır.

Son dönemde işçilerin tüketim alışkanlıkları ve talepleri çok değişti. Türkiye işçi sınıfının 2017 yılındaki davranışlarını anlayabilmeye dikkate alınması gereken önemli noktalardan biri, 2000'li yıllarda tüketim alışkanlıklarındaki ve taleplerdeki büyük değişimdir.

30-40 yıl önce sıradan bir işçinin evinde tuvalet kâğıdı olmazdı.

İşçinin bebeğine kullanılıp atılan kâğıt bezler bağlanmazdı; her defasında yıkanarak tekrar tekrar kullanılan pamuklu bezler olurdu.

Otomatik çamaşır makinesi bulunmazdı. Cep telefonu zaten yoktu. Hatlı telefon bile yaygın değildi. İşçi, sokaktaki kulübelerde jetonla telefon ederdi.

Evde bilgisayar olmazdı. İşçi evlenirken, yatak odası takımı, yemek odası takımı gibi eşyalar genellikle alamazdı.

Çok az işçinin kendi arabası vardı.

İşçi çocuklarının çok azı üniversiteye girebilirdi.

Son 30-40 yıllık sürede "hak görülen" temel tüketim mallarının kapsamı hızla genişledi.

Günümüz işçisinin kafasındaki "işçinin hak ettiği yaşam düzeyi" farklı beklentilere ve davranışlara yol açmaktadır.

İşçilerin, memurların ve sözleşmeli personelin yaşam

Tablo-8: Yıl İçinde Kullanılan Tüketici Kredisi ve Tüketici Kredisi Yıl Sonu Bakiyeleri⁹ (Milyon TL, Bin Kişi).

Yıllar	Yıl İçinde Kullanılan Kredi Miktarı (Milyon TL)	Yıl İçinde Kredi Kullanan Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Yıl Sonu İtibarıyla Kredi Bakiyesi (Milyon TL)	Yıl Sonu İtibarıyla Kredi Kullanmış Kişi Sayısı (Bin Kişi)
1997	600	1.238,1	396	934,4
1998	1.180	1.848,5	669	1.417,2
1999	1.249	1.484,1	833	1.493,8
2000	5.687	2.810,1	3.800	2.729,4
2001	1.147	867,0	1.913	1.643,3
2002	3.317	1.274,9	2.775	1.655,3
2003	10.483	2.282,0	8.275	2.475,3
2004	21.344	3.396,1	16.794	3.534,2
2005	39.384	9.209,8	28.265	5.770,3
2006	41.604	4.979,0	45.175	5.628,3
2007	49.853	5.337,2	64.002	6.923,8
2008	55.246	5.838,2	78.844	9.150,0
2009	66.129	6.540,7	88.320	9.911,9
2010	103.019	8.041,7	122.210	11.301,5
2011	112.827	8.966,5	159.224	12.380,9
2012	111.678	8.984,9	182.124	13.188,5
2013	181.759	11.166,3	231.181	14.376,7
2014	151.206	10.709,4	260.891	15.897,0
2015	165.042	10.495,7	285.028	19.554,4

Tüketici kredileri taşıt, konut ve ihtiyaç kredisi olarak verilmektedir. Son yıllarda ihtiyaç kredisi oranında önemli bir artış görülmektedir.

Yıl içinde tüketici kredisi kullananların istek durumuna ilişkin dağılım, ücretlilerin toplam içindeki payının arttığını göstermektedir. 2015 yılında tüketici kredisi kullanan 10,5 milyon kişinin 6,2 milyonu ücretlidir (Bkz.: s. 236, Tablo 10 ve 11).

Kredi kartları ve tüketici kredileri sayesinde işçilerin, memurların ve sözleşmeli personelin yaşam standartlarındaki yükselişi çeşitli biçimlerde izlemek olanaklıdır.

⁹ Türkiye Bankalar Birliği.

Tablo-9: Yıl Sonu İtibariyle Tüketici Kredisi Bakımlarının Mal ve Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı¹⁰ (Milyon TL).

Yıllar	Taahhüt	Konut	İhtiyaç	Diğer	Toplam
2005	6.147	12.389	9.372	357	28.265
2006	6.402	22.137	15.712	924	45.175
2007	5.964	30.735	25.869	1.434	64.002
2008	5.387	37.347	33.526	2.584	78.844
2009	4.222	42.733	40.769	596	88.320
2010	5.351	57.584	45.600	13.675	122.210
2011	6.933	69.755	62.261	20.275	159.224
2012	7.561	79.592	67.365	27.606	182.124
2013	7.965	101.322	85.893	36.001	231.181
2014	6.256	115.015	95.483	44.137	260.891
2015	5.770	135.136	144.099	23	285.028

Tablo-10: Yıl İçinde Tüketici Kredisi Kullananların Meslekî Dağılımı¹¹ (Bin Kişi).

Yıllar	Ücretli (Bin Kişi)	Serbest Meslek (Bin Kişi)	Diğer (Bin Kişi)	Sınıflandırmaya Yapılmayan (Bin Kişi)	Toplam (Bin Kişi)
2002	620,1	52,5	183,8	418,5	1.274,9
2003	1.204,3	104,8	181,4	791,4	2.282,0
2004	1.493,4	168,3	486,6	1.247,8	3.396,1
2005	1.939,9	220,0	456,8	6.593,2	9.209,8
2006	2.219,2	324,6	795,5	1.639,7	4.979,0
2007	2.643,5	405,3	786,7	1.501,8	5.337,2
2008	2.885,2	443,1	1.485,4	1.024,5	5.838,2
2009	3.582,2	458,1	2.160,0	340,4	6.540,7
2010	4.358,5	581,0	2.663,6	438,6	8.041,7
2011	4.614,0	669,4	2.962,7	720,4	8.966,5
2012	4.712,1	719,9	2.963,8	589,1	8.984,9
2013	5.419,3	969,7	4.099,9	677,2	11.166,3
2014	5.161,7	986,5	3.868,7	692,5	10.709,4
2015	6.195,3	935,2	2.458,8	906,5	10.495,7

¹⁰ Türkiye Bankalar Birliği.

¹¹ Türkiye Bankalar Birliği.

kurutucu satıldı.

Tablo-13: Dayanıklı Tüketim Malları Satışı (000 adet).¹²

Yıl	Buzdolabı	Çamaşır Makinesi	Bulaşık Makinesi	Fırın	Derin Dondurucu	Kurutucu
2010	1676	1513	1273	632	257	74
2011	1900	1850	1553	777	292	98
2012	1879	1756	1513	769	438	101
2013	2003	1771	1449	806	588	84
2014	1908	1897	1435	868	535	64
2015	1976	2016	1483	951	571	82
Toplam	11.342	10.813	8.706	4.797	2.681	503

Yaşam standartlarındaki yükselişin bir göstergesi de, bazı eşyaların sahipliği oranındaki yükseliştir.

TÜİK verilerine göre, evinde bilgisayar olanların oranı 2006 yılında yüzde 19,6 iken 2015 yılında yüzde 50,3 oldu. Evinde otomatik çamaşır makinesi olanların oranı 2006-2015 döneminde yüzde 84,8'den yüzde 98,2'ye, buzdolabı olanların oranı yüzde 97,0'den yüzde 99,2'ye yükseldi. 2006 yılında bulaşık makinesi sahipliği oranı yüzde 26,2 iken, 2015 yı-

Tablo-14: Evinde Bilgisayar, Çamaşır Makinesi, Buzdolabı, Bulaşık Makinesi, Otomobil olanlar.

Yıl	Bilgisayar	Çamaşır Makinesi	Buzdolabı	Bulaşık Makinesi	Otomobil
2006	19,6	84,8	97,0	26,2	28,8
2007	26,0	89,3	98,1	29,9	28,5
2008	32,5	89,8	98,1	32,7	30,0
2009	38,6	92,5	98,2	37,5	31,6
2010	41,5	93,3	98,2	40,2	31,4
2011	45,8	94,4	98,4	44,4	33,3
2012	47,3	94,9	98,6	48,5	34,7
2013	48,8	96,5	98,9	53,1	37,7
2014	49,4	97,1	98,9	57,3	40,2
2015	50,3	98,2	99,2	62,6	42,3

¹² Öztürk, A.B., Beyaz Eya Sektörü, T. İş Bankası, 2016.

Tüketici kredilerinin önemli bir bölümü konut alınmasına gitmektedir. 2013-2016 döneminde 5 milyon konut satıldı. Bunların 2,3 milyonu yeni yapılmış konulardı.

Tablo-11: Satılan Konutlar.

Yıl	Toplam	İlk Satış	İkinci El Satış
2013	1.157.190	529.129	628.061
2014	1.165.381	541.554	623.827
2015	1.289.320	598.667	690.653
2016	1.341.453	631.686	709.767
Toplam	4.953.344	2.301.036	2.652.308

Trafikteki otomobil ve kamyonet sayısı 2002 yılında 5,5 milyonken, 2016 yılında 14,5 milyona çıktı.

Tablo-12: Trafikteki Otomobil ve Kamyonet Sayıları.

Yıllar	Otomobil (000 adet)	Kamyonet (000 adet)
2002	4.600	875
2003	4.700	973
2004	5.400	1.260
2005	5.773	1.475
2006	6.141	1.695
2007	6.472	1.890
2008	6.797	2.066
2009	7.094	2.205
2010	7.545	2.399
2011	8.113	2.611
2012	8.649	2.795
2013	9.284	2.933
2014	9.858	3.062
2015	10.589	3.255
2016	11.109	3.396

Türkiye'de 2010-2015 döneminde 11,3 milyon buzdolabı, 10,8 otomatik çamaşır makinesi, 8,7 milyon bulaşık makinesi, 4,8 milyon fırın, 2,7 milyon derin dondurucu ve 503 bin

kurutucu satıldı.

Tablo-13: Dayanıklı Tüketim Malları Satışı (000 adet).¹²

Yıl	Buzdolabı	Çamaşır Makinesi	Bulaşık Makinesi	Fırın	Derin Dondurucu	Kurutucu
2010	1676	1513	1273	632	257	74
2011	1900	1850	1553	777	292	98
2012	1879	1756	1513	769	438	101
2013	2003	1771	1449	806	588	84
2014	1908	1897	1435	868	535	64
2015	1976	2016	1483	951	571	82
Toplam	11.342	10.813	8.706	4.797	2.681	503

Yaşam standartlarındaki yükselişin bir göstergesi de, bazı eşyaların sahipliği oranındaki yükseliştir.

TÜİK verilerine göre, evinde bilgisayar olanların oranı 2006 yılında yüzde 19,6 iken 2015 yılında yüzde 50,3 oldu. Evinde otomatik çamaşır makinesi olanların oranı 2006-2015 döneminde yüzde 84,8'den yüzde 98,2'ye, buzdolabı olanların oranı yüzde 97,0'den yüzde 99,2'ye yükseldi. 2006 yılında bulaşık makinesi sahipliği oranı yüzde 26,2 iken, 2015 yı-

Tablo-14: Evinde Bilgisayar, Çamaşır Makinesi, Buzdolabı, Bulaşık Makinesi, Otomobil olanlar.

Yıl	Bilgisayar	Çamaşır Makinesi	Buzdolabı	Bulaşık Makinesi	Otomobil
2006	19,6	84,8	97,0	26,2	28,8
2007	26,0	89,3	98,1	29,9	28,5
2008	32,5	89,8	98,1	32,7	30,0
2009	38,6	92,5	98,2	37,5	31,6
2010	41,5	93,3	98,2	40,2	31,4
2011	45,8	94,4	98,4	44,4	33,3
2012	47,3	94,9	98,6	48,5	34,7
2013	48,8	96,5	98,9	53,1	37,7
2014	49,4	97,1	98,9	57,3	40,2
2015	50,3	98,2	99,2	62,6	42,3

¹² Öztürk, A.B., Beyaz Eya Sektörü, T. İş Bankası, 2016.

ında bu oran yüzde 62,6 idi. Otomobil sahipliği oranının yüzde 28,8'den yüzde 42,3'e çıkışı da çarpıcıdır.

Yaşam Standardı Nasıl Yükseldi?

AKP iktidarları döneminde işçilerin, memurların ve sözleşmeli personelin gerçek gelirlerini artırabilmek için yaygın ve etkili kitle eylemleri olmadı. Eylemlilik genelde savunma temelindeydi. Özelleştirmelere karşı yapılan eylemler başarısızlıkla sonuçlandı. Ekonomik krizin etkileri hissedildikçe işten çıkarılan veya ücretini alamayan işçiler de birbirinden kopuk eylemler yaptılar. Genel ücret ve maaş düzeyinin artırılmasında en önemli etmen, genel seçimler oldu. AKP, işçi sınıfına yönelik politikalarını, giderek büyüyen bu toplumsal sınıfın oy gücünü dikkate alarak belirledi. Ayrıca inşaat sektörünü, kredi kartlarını ve tüketici kredilerini doping olarak kullanarak ekonomik bir canlılık da sağladı.

İşçilerin Örgütlenmesi

Türkiye'de işçi statüsünde istihdam edilenlerin sayısı 15 milyon dolaylarındadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 29.1.2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan istatistiklerde ise sendikalaşabilir işçi sayısı 12,7 milyon olarak gösterilmekte, bu kişilerin 1,5 milyonunun sendikalara üye olduğu belirtilmektedir. 1,5 milyon sendika üyesinin yaklaşık üçte ikisi toplu iş sözleşmeleri kapsamındadır; diğer işçiler, sendikal mücadelenin dışındadır.

Bakanlık istatistiklerine göre, Türkiye'de 5 işçi sendikaları konfederasyonu bulunmaktadır.

Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 889.509 işçiyi temsil eden sendikaların üst örgütüdür.

Hak-İş'e (Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu) bağlı sendikaların toplam üye sayısı 488.723'tür.

DİSK'e (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) bağlı sendikalar ise 141.729 üyeye sahiptir.

TÜM-İŞ (Tüm İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ile 2017 yılı Şubat ayında kurulan TİSKON-BİR (Birleşmiş Tüm İşçi

Sendikaları Konfederasyonu) ise dikkate alınmayacak kadar küçüktür.

Türkiye'de işçi sendikalarının üye sayısı arttı; ancak güçleri ve etkileri azaldı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayımlanan istatistiklere göre, 2013-2017 yıllarında Türkiye'deki toplam işçi sayısı, işçi sendikalarının toplam üye sayısı ve sendikalaşma oranları aşağıda gösterilmektedir:

Tablo-15: İşçi Sendikaları Üyeliği.

Tarih	Toplam İşçi Sayısı	Toplam Sendika Üyesi	Sendikalaşma Oranı (%)
Ocak 2013	10.881.618	1.001.671	9,21
Temmuz 2013	11.628.806	1.032.166	8,88
Ocak 2014	11.600.554	1.094.540	9,45
Temmuz 2014	12.287.238	1.189.481	9,68
Ocak 2015	12.180.945	1.297.464	10,65
Temmuz 2015	12.744.685	1.429.056	11,21
Ocak 2016	12.663.783	1.514.053	11,96
Temmuz 2016	13.038.351	1.499.870	11,50
Ocak 2017	12.699.769	1.546.565	12,18

2017 Ocak istatistiklerine göre, Türkiye'de en fazla üye sahip sendika, Türk-İş'e bağlı Türk Metal'dir (194.670 üye). Onu, 186.750 üyeyeyle Hak-İş'e bağlı Hizmet-İş Sendikası izlemektedir. Türk Metal'in de, Hizmet-İş'in de hükümete veya işverenlere karşı işçi eylemlerinde hemen hemen hiçbir rolü ve etkinliği yoktur.

Türk-İş'e bağlı Teksif'in 50.712, Tezkoop-İş'in 61.019 üyesi, Tes-İş'in 57.430 üyesi, DİSK'e bağlı Genel-İş'in 63.445 üyesi vardır. Türk-İş üyesi Belediye-İş'in üye sayısı 53.172, Yol-İş'in 46.400, Basisen'in 42.712, Koop-İş'in 50.152, Petrol-İş'in 36.532'tir. Hak-İş'e bağlı ikinci büyük sendika, 36.848 üyeyeyle Çelik-İş'tir. DİSK'e bağlı ikinci büyük sendikaysa, 30.484 üyeyeyle Birleşik Metal-İş'tir. Madencilik işkolunda Türk-İş'e bağlı Maden-İş'in 25.194 ve Genel Maden-İş'in 8.827 üyesi vardır.

çı casusluk ve terör örgütü, 2013 yılı sonunda işçi sendikaları oluşturdu.

17 Aralık 2013 operasyonu sonrasında Gülen Cemaati yandaşları adlarının başında "Pak" olan 20 adet işçi sendikası kurdular. Aksiyon-İş Konfederasyonu, 21 Mayıs 2014 tarihinde Pak Maden-İş, Pak Eğitim-İş, Pak Taşıma-İş, Pak Metal-İş, Pak Deniz-İş, Pak Gıda-İş ve Pak Enerji-İş sendikaları tarafından kuruldu. Daha sonra diğer "Pak" sendikaları Aksiyon-İş'e katıldı. Aksiyon-İş ve bağlı sendikalar, başarısız darbe girişimi sonrasında kanun hükmünde kararnameyle kapatıldı.

İşçiler Niçin Örgütlenmiyor?

Yürürlükte bulunan 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda işveren vekilleri dışındaki tüm mavi yakalı ve beyaz yakalı işçilerin örgütlenme özgürlüğü güvence altına alınmıştır. Ayrıca, sendikal nedenlerle ayrımcılığa karşı işçinin ücretinin bir yıllık tutarından az olmayacak bir tazminat ödenmesi düzenlemesi yürürlüktedir (M.25/4). Yargı sürecinin yüksek giderleri ve uzamasının getirdiği sıkıntılara karşın, bu maddenin işçi lehine işletildiği birçok örnek vardır.

İşçilerin sendikalara üye olmamalarının çeşitli nedenleri bulunmaktadır; ancak mevzuat engeli yoktur. Tam tersine, 2014 yılında Anayasanın 90. maddesinde yapılan eklemeye, sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere doğrudan uygulanırılık kazandırıldı. Diğer bir deyişle, onaylanmış uluslararası sözleşmelerle iç mevzuatın çeliştiği durumlarda, çelişen iç mevzuat hükümlerinin "yok" sayılması ve uluslararası sözleşme hükümlerinin doğrudan uygulanması anayasal bir yükümlülük olarak kabul edildi. Türkiye tarafından onaylanmış olan özellikle 87, 98, 135, 158 ve 94 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri sendikal hak ve özgürlükler, iş güvencesi ve kamu kesimince yapılan ihalelerde çalıştırılan işçilere çok önemli haklar getirmekle birlikte, sendikalar bu hakların hayata geçirilmesi için ciddi bir çaba içine girmediler.

Bu dönemde bazı sendikacılar, çeşitli nedenler ve gerekçelerle, hükümetin gözüne girmeye çalıştı.

Türk Metal Sendikası 2011 yılı Mart ayında 16. Kadın İşçiler Kurultayı'nı düzenledi. Sendika tarafından daha önce düzenlenen kadın işçiler kurultaylarına hem iktidar, hem de muhalefet partilerinin temsilcileri davet edilirken, 2011 yılında yalnızca hükümet davet edildi; diğer siyasal partilere davetiye gönderilmedi. Kurultaya Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek, Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf, genel seçimler nedeniyle görevinden ayrılmış olan İçişleri eski Bakanı Beşir Atalay ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer katıldı.

Türk-İş Genel Sekreteri ve Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Pevrul Kavlak, bu Kurultay'da yaptığı konuşmada şunları söyledi:

"Sayın Başbakanım, yaklaşık bir hafta sonra, Başbakanlıkta 8 yılı geride bırakmış olacaksınız. Geçen 8 sene zarfında, hükümetinizin, şahsınızın liderliğinde yaptığı icraatları elbette ki takdirle izliyoruz. Özellikle 'istikrar' konusunda, ülkemizi yıllardır içinde olduğu darboğazdan kurtarmanız, ekonomiye canlılık kazandırmanız, ayrıca Avrupa Birliği'ne üyelik süreci başta olmak üzere dış politikada, Türkiye'yi yok saymaya çalışanlara karşı sergilediğiniz kararlı tavır, Türk halkının teveccühünü kazanmanızda önemli rol oynamıştır. (...) Türkiye, büyümekte ve gelişmekte olan bir ülke. Uzun yıllardan bu yana sorunlar içinde. Ama kabul etmeliyiz ki uluslararası alanda hatırı sayılır bir itibarımız da var. Elbette ki büyümenin ve gelişmenin olduğu yerde, bir takım sorunlar ve sıkıntılar da yaşanacaktır. İşsizliğin, yoksulluğun ve kayıt dışı ekonomiyle birlikte irili ufaklı birtakım sorunların olması, büyümenin doğasından gelen sıkıntılar olarak algılanabilir. Esas önemli olan, sorunları çözmede gösterilen kararlılıktır, azimdir. Bu noktada, sorunların üstesinden gelme yolundaki çabalarınıza bizler de çözüm önerilerimizle destek olmak istiyoruz."

Türkiye'de işçi sendikaları siyasal görüşlere göre bölünmüştü; ancak ilk kez bir dinî cemaat ayrı sendikalar kurdu.

15 Temmuz 2016 darbe girişimini düzenleyen Fethullah-

çı casusluk ve terör örgütü, 2013 yılı sonunda işçi sendikaları oluşturdu.

17 Aralık 2013 operasyonu sonrasında Gülen Cemaati yandaşları adlarının başında "Pak" olan 20 adet işçi sendikası kurdular. Aksiyon-İş Konfederasyonu, 21 Mayıs 2014 tarihinde Pak Maden-İş, Pak Eğitim-İş, Pak Taşıma-İş, Pak Metal-İş, Pak Deniz-İş, Pak Gıda-İş ve Pak Enerji-İş sendikaları tarafından kuruldu. Daha sonra diğer "Pak" sendikaları Aksiyon-İş'e katıldı. Aksiyon-İş ve bağlı sendikalar, başarısız darbe girişimi sonrasında kanun hükmünde kararnameyle kapatıldı.

İşçiler Niçin Örgütlenmiyor?

Yürürlükte bulunan 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda işveren vekilleri dışındaki tüm mavi yakalı ve beyaz yakalı işçilerin örgütlenme özgürlüğü güvence altına alınmıştır. Ayrıca, sendikal nedenlerle ayrımcılığa karşı işçinin ücretinin bir yıllık tutarından az olmayacak bir tazminat ödenmesi düzenlemesi yürürlüktedir (M.25/4). Yargı sürecinin yüksek giderleri ve uzamasının getirdiği sıkıntılara karşın, bu maddenin işçi lehine işletildiği birçok örnek vardır.

İşçilerin sendikalara üye olmamalarının çeşitli nedenleri bulunmaktadır; ancak mevzuat engeli yoktur. Tam tersine, 2014 yılında Anayasanın 90. maddesinde yapılan eklemeye, sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere doğrudan uygulanırılık kazandırıldı. Diğer bir deyişle, onaylanmış uluslararası sözleşmelerle iç mevzuatın çeliştiği durumlarda, çelişen iç mevzuat hükümlerinin "yok" sayılması ve uluslararası sözleşme hükümlerinin doğrudan uygulanması anayasal bir yükümlülük olarak kabul edildi. Türkiye tarafından onaylanmış olan özellikle 87, 98, 135, 158 ve 94 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri sendikal hak ve özgürlükler, iş güvencesi ve kamu kesimince yapılan ihalelerde çalıştırılan işçilere çok önemli haklar getirmekle birlikte, sendikalar bu hakların hayata geçirilmesi için ciddi bir çaba içine girmediler.

İşsizlik ve işten atılma korkusu önemlidir. Türkiye'de uygulanmakta olan iş güvencesi, işçinin işten çıkarılmasında işvereni suçlu bulsa bile, işçinin işe iadesini mutlak bir hak olarak tanımamaktadır.

İş güvencesinin en önemli güvencesi işçiler arasındaki dayanışmadır. İşten atılan işçiyi işyerindeki tüm işçilerin sahip çıkması, yasadaki düzenlemeden çok daha etkili bir güvence sağlamaktadır. Ancak bu dayanışma birçok işyerinde yeterince gösterilmemektedir.

Sendikacılara ilişkin yolsuzluk ve hırsızlık iddiaları, sosyal medya üzerinden kolayca yaygınlaşmaktadır. Ayrıca sendikacıların yüksek aylıkları, kanun dışı hizmet ödenekleri, sendika olanaklarını hovardaca israf etmeleri, lüks yaşantıları da sendikacılara ve dolayısıyla sendikalara karşı büyük bir güvensizliğin doğmasına neden olmaktadır.

Sendika-içi demokrasi genellikle işlememektedir.

Sendikaların gücü ve etkisi de tartışılmaktadır.

Bu koşullarda işçilerin büyük bölümü sendikaya üye olarak ve patronuyla karşı karşıya gelerek işten atılma ve belki de yaşadığı bölgede kara listeye alınıp hiç iş bulamama riskiyle karşılaşmak yerine, patronuyla iyi geçinmeyi, fazla maaş kalmayı, kredi kartına yüklenmeyi tercih etmektedir. Ancak bunun sınırlarına gelindiğinde örgütlü mücadele gündeme alınmaktadır.

Bazı Sendikacıların Tepki Çeken Aylıkları ve Harcırahları

Bu yıllarda bazı sendikacıların aylıkları rekor düzeydeydi. Türkiye'de sendikacılık hareketini zayıflatan etmenlerden biri, bazı sendikacıların geldikleri yeri unutmaları, işçilikten kopması, çok yüksek ücretler ve yan ödemeler almalarıdır. Bazı örnekler işçi ücretleriyle bazı sendikacıların ücretleri arasındaki büyük uçurumu gösterecektir.

Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Fikret Barın'ın 2008 yılı Ağustos ayı aylığı 13.535 TL idi. Merkez Bankası'na göre 1.9.2008 tarihinde 1 ABD Doları 1,17 Türk Lirasına eşitti.

Buna göre, Fikret Barın'ın bir aylık ücreti 11.568 ABD Dolarıydı. Aynı tarihte Yol-İş Genel Başkan Yardımcısı Nuhî Çelebi'nin, Yol-İş Genel Sekreteri Tevfik Özçelik'in ve Yol-İş Genel Mali Sekreteri Ramazan Açar'ın aylık ücretleri de 10.781 ABD Dolarına eşitti.

2010 yılı başlarında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bir sendikanın yöneticilerinin aylık ücretleri ve hizmet ödeneklerine ilişkin bir şikâyet başvurusunda bulunuldu. Bakanlık da 2.4.2010 gün ve B.13.0.ÇGM.0.10.01.00-125/2-16(1)/10984 sayılı yazıyla bu başvuruyu Türk-İş Genel Merkezi'ne gönderdi. Bu yazının iddiaları doğrusa, Türk-İş'e bağlı bir sendikanın genel başkanının aylık brüt ücreti 31.641,54 TL idi. Genel Başkan Vekili de aynı ücreti alıyordu. Genel Sekreter ve Genel Sayman'ın aylık brüt ücretleri ise 21.500,00 TL idi. Yazıda, son dört yılda hizmet ödenegi olarak Genel Başkan'ın 533,3 bin TL, daha kıdemli olan Genel Başkan Vekili'nin 788,1 bin TL, Genel Sekreterin 261,1 bin TL aldığı ileri sürülüyordu. Bu tarihlere 1 ABD Doları, 1,53 TL idi. Bu hesaba göre, sendika genel başkanının aylığı 20.680 ABD Dolarına eşitti.

Tarım-İş Sendikası'nda bir kişinin bir günlük yurtdışı harcahı ise 710 dolardı.

Sendikacıların Kanundışı Hizmet Ödenekleri

Türkiye'de sendikacılık hareketini anlayabilmek için devletin, hükümetin ve istihbarat örgütlerinin bazı sendikacıları kontrol altına almada kullandığı bazı yöntemleri iyi bilmek gerekir.

Sayıları çok az olsa da, bazı sendikacıların yolsuzlukları ve hürsüzlükleri vardır. Para zaafı olan bu gibi kişiler, kendilerine emanet edilen parayı kanunlara aykırı olarak çeşitli biçimlerde kullanırlar. Sahte fatura getirip parasını alan, fatura üzerinde tahrifat yapan, kişisel harcamasını sendikaya yükleyen, sendikanın demirbaşını evine götüren sendikacının bu yolsuzluğu tespit edilir ve bu sendikacıyı kontrol altında tutmakta şantaj olarak kullanılır. Bazı sendikacılar hakkında cumhuri-

yet savcılıklarına yansıyan soruşturmalar yıllarca sürdürülür. Eğer dava açılırsa, çeşitli müdahalelerle bu davaların yıllarca sürdürülmesi ve hatta zamanlaşımına uğraması sağlanır. Bunların karşılığında da sendikacı, kontrol altına alınır.

Sendikacıları kontrol altında tutmada kullanılan bir yöntem de kanundışı işlem yapmalarına göz yummaktır. Bunun en ilginç örneği, kanundışı hizmet ödenekleridir.

Sendikaların önemli bir bölümünde, sendika yöneticileri her genel kurul sonrasında bir "hizmet ödenegi" alır.

Bu hizmet ödenegi sendikacının her hizmet yılı için genellikle brüt giydirilmiş ücretinin birkaç katıdır. Ancak yerleşmiş Yargıtay kararlarına göre, hizmet ödenegi kıdem tazminatı niteliğindedir ve işçiler için geçerli olan kıdem tazminatı tavanını aşamaz. Bu açık yargı kararlarına rağmen, bazı sendikacılar bu kanundışı ödemeyi ısrarla almaktadırlar.

4857 sayılı İş Kanununun 112. maddesi şöyledir: "Kanuna veya kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulan kurum ve kuruluşların haklarında bu Kanun ve 854, 5953, 5434 sayılı kanunların hükümleri uygulanmayan personeli ile kamu kuruluşlarında sözleşmeli olarak istihdam edilenlere mevzuat veya sözleşmelerine göre kıdem tazminatı niteliğinde yapılan ödemeler kıdem tazminatı sayılır."

Sendikalar, "kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulan kurum ve kuruluşlardır."

Bu konuda birçok Yargıtay kararı da vardır.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 21.6.2011 gün ve E.2010/50248, K.2011/18855 sayılı kararında şöyle denmektedir:

"Hizmet ödenegi 1475 sayılı İş Yasasının Ek 2. maddesi gereğince kıdem tazminatı niteliğinde bulunması sebebiyle (...) Hizmet ödenegi niteliği itibarı ile kıdem tazminatı olarak kabul edilmesi ve böyle olunca fesih tarihindeki tavan dikkate alınarak hizmet ödenegi hesabı yapılması gerekirken tavan aşarak yapılan hesaplama uyarınca hüküm kurulması hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir."

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 19.10.2009 gün ve

E.2009/28614, K.2009/27427 sayılı kararı da şöyledir:

"Öte yandan, davacıya Sendika Tüzüğü'nün 45. maddesi gereğince ödenen hizmet ikramiyesi 1475 sayılı İş Yasası'nın ek 2, 4857 sayılı İş Yasası'nın 112. maddesi gereğince kıdem tazminatı niteliğindedir. Dairemizde 1475 sayılı Yasa döneminde istikrarlı olarak, profesyonel sendikacıların hizmet ödeneklerinin emredici nitelikteki 14. maddesine atfı yapılan ek 2. maddesi nedeniyle kıdem tazminatı tavanı ile sınırlı olduğu kabul edilmiştir. 4857 sayılı Yasa döneminde, artık nispi emredici nitelikte olarak yürürlükte olan eski İş Yasası'nın 14. maddesine yönlendirme yapan 112. maddesinde bu ödenegin kıdem tazminatı olduğu açıkça ifade edilmiştir. Böylece hizmet akdi ile çalışanlarla haklarında İş Yasası uygulanmayan personel arasında eşitlik sağlanmış olmaktadır. Bu da Anayasamızın ücrette adalet başlıklı 55. maddesi hükmüne uygundur. Böyle olunca Dairemiz 4857 sayılı Yasa döneminde de aynı uygulamasını sürdürmektedir. Davacıya 19.04.2004 tarihinde ödenen hizmet ikramiyesi anlatılan nedenlerle kıdem tazminatı niteliğinde olmakla, kıdem tazminatı tavanı ile sınırlı olarak hesaplanmalıdır. Bu nedenle mahkemece yapılacak iş, 21.10.2003 tarihinde yürürlükte olan Sendika Ana Tüzüğü'nün 45/d maddesine göre davacıya ödenmesi gereken hizmet ödenegi miktarının kıdem tazminatı tavanı ile sınırlı olarak belirlenmesini sağlamak, fazla ödenen miktar var ise davacıdan tahsiline karar vermekten ibarettir."

Bir diğer örnek de şöyledir:

"Hizmet ödenegi dairemizin istikrar kazanmış uygulamasına göre niteliği itibarı ile kıdem tazminatı olarak kabul edilmektedir. Böyle olunca fesih tarihindeki tavan dikkate alınarak hizmet ödenegi hesabı yapılmalıdır." (9.HD, 26.3.1997, 6083/22198)

Bazı sendikaların tüzüklerinde hizmet ödenegi kanuna aykırı bir biçimde düzenlenmiştir ve uygulanmaktadır. Tüzükle kanun değiştirilemeyeceğine göre, bu tüzüklerin ilgili maddeleri hükümsüzdür.

Türk-İş'e bağlı Türk Metal Sendikası'ndaki düzenleme uç örneklerden biridir. Tüzüğe göre, örneğin, 20 yıllık bir sendikacıya ödenecek hizmet ödenegi, her yıl için 70 günlük giydirilmiş ücret tutarındadır:

Madde 50/(e) Hizmet Teşvik Ödenegi

"Profesyonel sendikacılarının sona ermesinde sendikanın merkez ve şubelerinde geçen her türlü hizmet yılları için kendilerine 30 günlük ücretlerinin brüt tutarı net olarak hizmet ödenegi ödenir. Günlük sürelerine yöneticilerin federasyon dönemi dahil sendikanın merkez ve şubelerindeki her türlü hizmet yılı için ikişer gün ilave edilir. Hizmet ödenegine esas bir günlük ücretin tespitinde, kendi genel kurul tarihlerindeki bir günlük ücrette her türlü sosyal yardımlar ve ikramiyeden bir günlüğe isabet eden miktarın eklenmesi ile hesaplanır. Vergi ve diğer kesintiler sendikaca karşılanır.

"Şubelerde görevli profesyonel sendikacıların şube genel kurulları, merkezde görevli profesyonel sendikacıların merkez genel kurul dönemleri esas alınarak her dönem için müstakil olarak bir kez hesaplanarak defaten ödenir."

Hak-İş'e bağlı Hizmet-İş Sendikası'nın tüzüğünde (M.48/e) hizmet ödenegi 45 gün olarak belirlenmiştir:

"Sendikanın veya sendika şubesinin yönetim kurulu başkan ve üyeliklerinde profesyonel olarak görev alanlardan, istifa, ölüm, maluliyet gibi nedenlerle görevi sona erenlere veya görevleri devam etmekle birlikte, genel başkan ve genel yönetim kurulu üyelerine sendikanın olağan genel kurulundan sonra, şube başkan ve şube yönetim kurulu üyelerine şube olağan genel kurulundan sonra, sendikanın veya sendikanın şube yöneticiliğinde profesyonel olarak geçen her yıl için kırk beş (45) günlük net ücretleri (yıl içerisinde ödenen her türlü sosyal yardım, ikramiyeye ve diğer ödemeler dahil) tutarında ve merkez genel kurulca tespit edilen miktarda hizmet ikramiyesi ödenir. Hizmet ikramiyesi ödenen yıllar, daha sonraki kıdeme dahil edilmez. Hizmet ikramiyesi ödemeleri ile ilgili vergi ve diğer yasal kesintiler sendikaca karşılanır."

Tes-İş Sendikası'nın 13-14 Aralık 2014 tarihindeki genel kurulundan sonra sendika genel başkanı Mustafa Kumlu'ya 4 yıllık sendikacılığı karşılığında ödenen hizmet ödenegi 467 bin lira civarındaydı.

Sendikaya Karşı İşçi Eylemi

İşçilerin sendikalara duyduğu güvensizliğin ve tepkinin bazı çarpıcı örnekleri 2015 yılında ve 2017 yılında yaşandı.

2015 yılında metal işkolunda Türk Metal'e karşı yaygın işçi eylemleri gerçekleşti. 2015 yılında Bursa'da Renault işyerinde başlayan ve tüm işçilerin katıldığı iş durdurma eylemi önce Bursa'da Tofaş, Coşkunöz, Mako gibi işyerlerine, ardından Gölcük ve Eskişehir-İnönü'de Otosan, Ankara'da Türk Traktör gibi işyerlerine yayıldı. İşyerlerindeki işçilerin üç temel talebi vardı. Birinci talep, Türk Metal Sendikası'nın işyerlerinden çıkarılmasıydı. Binlerce işçi kısa bir süre içinde Türk Metal'den istifa etti. İkinci talep, Türk Metal'in yıllardır imzaladığı toplu iş sözleşmeleri nedeniyle düşük olan ücretlerinin artırılmasıydı. Üçüncü talep de, yapılan eylem nedeniyle işçi çıkarılmamasıydı. Özellikle otomotiv sektöründe çalışan işçilerin ücretleri asgari ücretin biraz üzerindeydi. İkramiyeler aylık ücretlere yansıtılmıştı. İşçiler, yasadaki belirtilen yıllık 270 saatin çok üstünde fazla çalışma yaparak, düşük ücretlerini artırıyorlardı. Ayrıca tüketici kredisi ve kredi kartı kullanımı, ihtiyaçlarının karşılanmasında bir çıkış yolu olmuştu. Ancak artık fazla mesainin getirisinin de kredi borçlarının taksitlerine ve yeni ihtiyaçlara yetmediği koşullarda, kendiliğinden kitlesel bir işçi hareketi gelişti. Eğitim düzeyi yüksek olan ve akıllı telefonları sürekli kullanan işçiler, işyerlerinde sendika dışında geliştirdikleri iç örgütlenmelerle, tüm işçilerin katıldığı etkili eylemler düzenleyebildiler.

9 Mayıs 2017 günü bazı internet sitelerinde bir sendikacının işçiler tarafından evire çevire dövülmesine ve kovalanmasına ilişkin bir görüntü yayımlandı.

Düzce I. Organize Sanayi Bölgesi'nde Teknorot isimli fabrikada çalışan 1250 işçi 2017 Mayıs ayının ilk günlerinde Türk Metal Sendikası'na karşı eylem yaptı. Türk Metal'de örgütlü işçilerin aldıkları ücret çok düşüktü. 10 yıldır işyerinde çalıştığını söyleyen bir işçi, eline geçen paranın, ikramiye ve asgari geçim indirimi dahil, 1760 lira olduğunu söylüyordu.

Türk Metal Sendikası, işçilerden habersiz ve işçilerin taleplerini karşılamayan bir toplu iş sözleşmesi imzaladı. İşçiler bu toplu iş sözleşmesine tepki gösterdi. Türk Metal Düzce bölge temsilcisi olduğu belirtilen Murat Ardiç fabrikaya geldiğinde, işçiler tarafından sille tokat dövüldü. İşçiler bu arada "kahrolsun sendika" diye slogan atıldılar ve ardından fabrikayı işgal ettiler.

İşçi Dernekleri

Bu dönemde işçi dernekleri yaygınlaştı, çeşitli platformlar kuruldu. İşçi hareketinin gücünden yararlanmak isteyen siyasal örgütlenmeler sendikalarda istedikleri gibi etkili olamayınca, işçi dernekleri kurma çabalarını yoğunlaştırdı.

Ayrıca sendikalardan hoşnut olmayan bazı işçilerin kendi aralarında dayanışma sağlamak amacıyla kurdukları dernekler de vardı. Özellikle taşeron işçileri çeşitli bölgelerde dernekler kurdu. Çukurova ve Marmara bölgelerindeki işçi dayanışma dernekleri, 2016 yılı başlarında federasyonlaştı.

Türkiye'de ilk kez bir cemaat de işçiler üzerinde etkili olabilmek amacıyla yaygın biçimde işçi dernekleri kurdu. Gülen Cemaati'nin veya Hizmet hareketinin kurduğu bu dernekler, 2014 yılında Aksiyon-İş Konfederasyonu'nun altyapısının oluşturulması açısından da önemli bir görev yerine getirdi.

Gülen Cemaati'nin kurduğu ve yönettiği işçi derneklerinin üst örgütü *Mülâyemet Çalışanlar Konfederasyonu*'nu (MÜLKON).

MÜLKON'a beş federasyon üye bulunmaktaydı. Bu federasyonlara bağlı çok sayıda dernek vardı.

- (1) TÜÇAF, *Tüm Çalışanlar Federasyonu* (Ankara, 20 dernek üye).
- (2) MİHVER, *Marmara İş Hayatı ve Emek Dernekleri Federasyonu* (İstanbul, 19 dernek üye).
- (3) TÜMÇADEF, *Tüm Çalışan Dernekleri Federasyonu* (İzmir, 12 dernek üye).
- (4) GÜÇAF, *Güneydoğu Çalışanlar Federasyonu* (15 dernek üye).

(5) DOÇAF, *Doğu Çalışanları Federasyonu* (5 dernek üye).

Fethullahçı casusluk ve terör örgütüyle bağlantılı olduğu ileri sürülen MÜLKON, bağlı federasyonlar ve onlara bağlı dernekler, başarısız 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, kanun hükmünde kararnameyle kapatıldı.

Tüzel kişilik sahibi derneklerin yanı sıra, internet üzerinden çeşitli platformlar da kuruldu.

Platformların en etkiliisi, *Ataması Yapılmayan Öğretmenler Platformu* (AYÖP) idi. Bu yapılanma çeşitli eylemler de düzenledi.

Emeklilikte Yaşa Takılanlar Platformu da yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli prim ödeme ve sigortalılık süresi koşullarını yerine getirmelerine karşın, öngörülen yaşa erişemedikleri için emekli olamayan kişiler tarafından kuruldu.

Kaçbizegel platformu, ağırlıklı olarak büyük alışveriş merkezlerinde ve bürolarda çalışan beyaz yakalı işçiler arasında etkinlik gösterdi.

Kamu Çalışanlarının Örgütlenmesi

Türkiye'de memur, sözleşmeli personel ve geçici personel statülerinde istihdam edilen ücretliler, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununa tabidir.

Memurların ve sözleşmeli personelin net gerçek aylıklarının arttığı koşullarda kamu çalışanları sendikalarına üyeliği daha kısa vadeli ve küçük hesaplar belirledi. Kamu çalışanlarının büyük bölümü, işe girebilme, tayin, terfi, izin gibi konularda sorunlarını çözebilme ve işyerinde rahat edebilme için siyasi iktidara yakın kamu çalışanları sendikalarına üye olmayı tercih etti. Bazı kamu yetkililerinin sendikal konularda müdahaleci olması ve çalışanları belirli sendikalara yönlendirmesi de sendika tercihinde etkili oldu.

Kamu çalışanlarının bir bölümü de siyasî tercihlerine göre sendika belirledi.

İşçi sendikalarında bir sendikanın üyelik aidatlarını işverene kestirtmesi ancak o sendikanın sözkonusu işyerinde top-

lu sözleşme yetkisi almış olmasına bağlıdır. Ayrıca, bir sendika işyerinde veya işletmede bir toplu iş sözleşmesi bağlatıldığında, bu sözleşmenin hükümlerinden ancak sendika üyeleri yararlanır. Sendika üyesi olmayanların bu sözleşme hükümlerinden (genellikle ilk ücret zammı hariç) yararlanabilmeleri, üyelik aidatına eşit olabilen bir "dayanışma aidatı" vermesiyle mümkündür.

Kamu çalışanları sendikalarında ise bir sendikanın üye sayısı kaç olursa olsun, kamu kuruluşu bu üyelere sendika aidatını keserek ilgili sendikanın hesabına yatırmakla yükümlüdür. Ayrıca, kamu kesiminde bağtlanan toplu iş sözleşmesi, taraf sendikaya üye olsun olmasın tüm kamu çalışanlarına (ek bir ödeme yapmak zorunda kalmaksızın) uygulanır.

Bu olanağın da etkisiyle, kamu çalışanları sendikalarının ve bunların üst örgütlerinin sayısı son yıllarda hızla arttı. Türkiye'de 2002 yılında 48 kamu çalışanı sendikası faaliyeteyken, bu sayı 2016 yılında 170 oldu.

Türkiye'de kamu çalışanları sendikalarının üye sayısı arttı; ancak güçleri ve etkileri azaldı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Temmuz 2016 verilerine göre, Türkiye'de 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu kapsamında sendikalaşma hakkı bulunan 2 milyon 452 bin kamu görevlisinin (memur, sözleşmeli personel, geçici personel) 1 milyon 757 bini sendikalarda örgütlüdür. Sendikalaşma oranı yüzde 71,64'tür.

En fazla kamu görevlisini temsil eden Memur-Sen'e (*Memur Sendikaları Konfederasyonu*) bağlı sendikaların toplam üye sayısı 956.032'dir. Diğer konfederasyonlar ve üye sayıları da aşağıda verilmektedir:

- Türkiye Kamu Sen (Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu): 420.220.
 KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu): 221.069.
 Birleşik Kamu-İş (Birleşik Kamu İşgörenleri Sendikaları Konfederasyonu): 63.990.
 BASK (Bağımsız Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonu): 4.655.

HAK-SEN (Kamu Çalışanları Hak Sendikaları Konfederasyonu): 4.276.
 DESK (Demokratik Sendikalar Konfederasyonu): 5.499.
 Tüm Memur-Sen (Tüm Memur Sendikaları Konfederasyonu): 7.835.
 Cihan-Sen (Cihan Sendikaları Konfederasyonu): 22.140.
 Anadolu-Sen (Anadolu Eksen Kamu Çalışanları Sendikalar Konfederasyonu): 781.
 Bağımsız sendikalar: 50.473.

Tablo-16: Kamu Çalışanları Sendikalarına Bağlı Sendikaların Toplam Üye Sayıları.

Yıllar	Toplam Üye Sayısı	KESK'e Bağlı Sendikalar	Türkiye Kamu-Sen'e Bağlı Sendikalar	Memur-Sen'e Bağlı Sendikalar	Birleşik Kamu-İş'e Bağlı Sendikalar
2002	650.770	262.348	329.065	41.871	X
2003	788.846	295.830	385.425	98.146	X
2004	787.882	297.114	343.921	137.937	X
2005	747.617	264.060	316.038	159.154	X
2006	779.399	234.336	327.329	203.851	X
2007	855.463	231.987	350.727	249.725	X
2008	931.435	223.460	357.841	314.701	18.529
2009	1.017.072	224.413	375.990	376.355	20.731
2010	1.023.362	219.195	369.600	392.191	21.731
2011	1.195.102	232.083	394.497	515.378	26.422
2012	1.375.661	240.304	418.991	650.328	33.477
2013	1.468.021	237.180	444.935	707.652	40.041
2014	1.589.964	239.700	447.641	762.650	50.503
2015	1.679.028	236.203	445.729	836.505	57.365
2016	1.756.934	221.069	420.220	956.032	63.990

1990'lı yıllarda kamu çalışanları sendikacılık hareketinin başını çeken ve bir ara bağlı sendikaların üye sayısının 500 bine yaklaştığı ileri sürülen KESK'in temsil ettiği kitle giderek azaldı. Bu azalışta KESK yöneticilerinin bir bölümünün Kürt milliyetçiliğini destekleyen tavrı da etkili oldu.

KESK yöneticileri PKK'lıları Habur'da karşıladı. 19

Ekim 2009 günü 34 PKK'lı, askerî üniformalarıyla Habur'dan Türkiye'ye giriş yaptı. PKK'lıları karşılayanlar arasında KESK Genel Başkanı Sami Evren ve KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek de vardı.¹³

Abdullah Öcalan'ın cezaevi değiştirilince, KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek'in tepkisi şöyle oldu: "İmralı nezle olursa, Kürt halkı grip olur. (...) Kürt sorunu İmralı'dan bağımsız çözülemez."¹⁴

2010 yılı Mayıs ayında PKK'ya karşı başlatılan askeri operasyonları engellemek isteyen BDP, bazı demokratik kitle örgütleriyle birlikte Lice'de canlı kalkan oluşturmaya çalıştı. Canlı kalkan eylemine, KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek ve KESK Kadın Sekreteri Songül Morsümbül de katıldı.¹⁵

KESK'in bazı yöneticileri hüküm giydi. Aralarında KESK Genel Başkanı Lami Özgen'in de bulunduğu 25 sanık hakkında, KCK davasında "terör örgütüne üye olmak" suçundan 6 yıl 3'er ay hapis cezası verildi. İzmir 8. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki duruşmada, Mahkeme heyeti, sanıklar Selçuk Haspolat, Faysal Ceylan, Murat Meriç, Abdurrahim Daşdemir, Kemal Karakoyun ve Yüksel Mutlu'nun delil yetersizliğinden beraatına karar verdi. KESK Genel Başkanı Lami Özgen'in de aralarında bulunduğu 25 sanık, temyiz yolları açık olmak üzere, "terör örgütüne üye olmak" suçundan 6 yıl 3'er ay hapis cezasına çarptırıldı.¹⁶

KESK Genel Başkanı Lami Özgen, PKK'nın yöneticisi A.Öcalan'ın 21 Mart 2013 günü açıklanan mektubuna ilişkin olarak bir açıklama yaptı. Lami Özgen, "http://firatnews.com/news/guncel/kesk-genel-baskani-ocalan-in-perspektifini-onemsiyoruz.htm" adresinde yayımlanan açıklamada A.Öcalan'la yapılan görüşmeleri destekliyor, "Parlamento resmî olarak bazı kararlar almak suretiyle bu sürecin yürütülmesinde rol oynamalıdır," diyor.

¹³ Cumhuriyet, 21.10.2009; www.sendika.org.

¹⁴ Günlük Gazetesi, 3.12.2009.

¹⁵ Cumhuriyet, 17.5.2010.

¹⁶ Vatan Gazetesi, 28 Kasım 2011.

KESK'in bu tavrıyla bağlantılı olarak KESK'in eylemlerine katılım çok azaldı. KESK 16-20 Ağustos 2013 günleri "*İnsanca Yaşam, Güvenceli Gelecek, Eşit, Özgür ve Demokratik Bir Türkiye İçin Yürüyoruz!*" şiarıyla 4 koldan Ankara'ya yürüdü.

Atilla Özsever, 20 Ağustos 2013 günü Yurt Gazetesi'nde yayımlanan yazısında İstanbul'daki eylemi şöyle anlatıyor: "KESK'in Edirne'den başlayan yürüyüş kolu, 16 Ağustos'ta İstanbul'a geldi, akşam da Kadıköy Altyol'daki Boğa heykelinin önünden Yoğurtçu Parkı'na bir yürüyüş gerçekleştirildi. İllerdeki etkinliklerin dışında iller arasında otobüsle yolculuk yapıyor. Kadıköy'de otobüsten inen 30 kadar KESK üyesi, yürüyüşe başladı, kendilerini de ancak 15-20 kişi karşıladı. Her halde İstanbul'daki KESK'e bağlı sendikaların sadece yönetim kurulları bu etkinliğe katılsaydı, sayı çok, çok fazla olurdu."

20 Ağustos 2013 günü Ankara'daki eyleme katılanların sayısı ise birkaç yüzle sınırlı kaldı.

KESK'in internet sitesinde 15 Ağustos 2013 günü yer alan açıklamaya göre, bu eylemin amaçları arasında şunlar da vardı: "Mücadelemiz, bilimsel, demokratik, anadilde eğitim ve özerk üniversite isteyen gençlerimizin mücadelesidir! Mücadelemiz, Kürt halkının barış, demokrasi ve kimliğinin tanınması talebinin gerçekleşmesi içindir!"

Yine KESK'in internet sitesinde yer alan habere göre, Diyarbakır'daki yürüyüş sırasında "*Rojava devrimini selamlıyoruz*", "*El Nusra Rojavadan defol*" dövizleri taşındı ve yürüyüş boyunca, "*Biji berxwedana Rojava*", "*Kürdistan faşizme mezar olacak*", "*Roboski'yi unutmaya unutturma*", "*Biji berxwedana gelan*" sloganları atıldı.

Bazı sendikaların hükümet politikalarına tam destek vermesinin bir örneği 2013 yılı Nisan ayında gündeme gelen "akıl adam"lar olayında yaşandı. Sendikacıların da içinde yer aldığı "Akıl Adamlar" hükümet politikalarına destek verdi.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Kürt sorunu"nu "açılım politikası" çerçevesinde çözüme çabası içinde halkı ikna et-

mek amacıyla 63 kişilik bir grup belirtti. AKP ile Kürt milliyetçilerinin bu ortak projesinde KESK Genel Başkanı Lami Özgen, *Türk-İş Genel Başkanı* Mustafa Kumlu, *Memur-Sen Genel Başkanı* Ahmet Gündoğdu ve *Hak-İş Genel Başkanı* Mahmut Arslan "akıl adam" seçildi.

Kamu çalışanları sendikacılık hareketinde ilginç gelişmelerde biri, Fethullahçı casusluk ve terör örgütünün memurları örgütlenme çabasıydı.

1990'lı yıllarda "*Hizmet Hareketi*" olarak bilinen ve Fethullah Gülen'in önderliğindeki cemaat ilk olarak 1995 yılında *Memurlar Vakfı* adıyla bir örgüt oluşturdu. Vakıf amacını şöyle ifade ediyordu: "Vakfımız 1995 yılında kurulmuş olup, amacı: Her branş ve derecedeki kamu personeli ve benzeri meslek erbabı ile emekliler arasında sosyal ve ekonomik yardımlaşmayı, dayanışmayı ve kaynaşmayı sağlamaktır. Hedefimiz; memurlarımızın devletine ve milletine daha verimli ve faydalı hizmet üretmelerini, sosyal, kültürel ve meslekî açıdan daha donanımlı olmalarını, çalışkan, başarılı, hizmet alan vatandaşlara karşı güler yüzlü, ahlâkî değerlere önem veren, gördüğü yanlışlıklara karşı duyarlı, yasalar çerçevesinde düzeltilmesi için gayretli, örnek kamu çalışanları olabilmeyi temin etmektir."

Hizmet Hareketi olarak bilinen yapılanmaya bağlı memurlar ve sözleşmeli personel yıllarca Memur-Sen ve Türkiye Kamu-Sen içinde örgütlendiler. Ancak ilk olarak 2012 Nisan'ında ayrı örgütlenme sürecini başlattılar.

Eğitim hizmet kolunda çalışan bazı kamu görevlileri bu tarihte Ankara'da Aktif Eğitimciler Sendikası adıyla bir örgüt kurdular

Ancak 2013 yılı Şubat ayı başlarında Aktif-Sen'in faaliyetinin durdurulacağı yolunda haberler çıktı.

Bu arada çeşitli il ve ilçelerde "aktif memurlar derneği" adıyla dernekler kuruldu. Bu dernekler ve bazı vakıflar 2013 yılı sonlarında AMEP (*Aktif Memurlar Platformu*) çatısı altında biraraya geldi.

Hizmet Hareketi ile AKP arasındaki mücadelenin 17 Ara-

lık 2013 tarihinde açık bir savaşa dönüşmesinin ardından, 2013 yılının son ayları ve 2014 yılının ilk aylarında birbiri ardı sıra yeni sendikalar kuruldu. Hizmet Hareketi'nin kurduğu kamu çalışanları sendikalarının isimlerinin ilk sözcükleri "Ufuk" idi. Kamu çalışanları sendikaları 2014 yılı Şubat ayında da Cihan-Sen Konfederasyonu'nu kurdu. Konfederasyon genel başkanlığına Aktif Eğitim-Sen Başkanı Osman Bahçe getirildi.

Cihan-Sen ve bağlı sendikalar, Fethullahçı casusluk ve terör örgütünün 15 Temmuz 2016 günlü başarısız darbe girişimi sonrasında kanun hükmünde kararnameyle kapatıldı.

Emperyalist Güçlerin Sendikacılık Hareketine Müdahalesi

Emperyalist güçler Türkiye sendikacılık hareketini etkileme çabalarına 1950'li yıllarda başladılar. Özellikle 1960'lı, 1970'li ve 1980'li yıllarda ABD'nin doğrudan ve dolaylı müdahaleleri önemli oldu. 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği emperyalizmi, gerek AB projeleriyle, gerek de çeşitli Avrupa Birliği ülkeleri doğrudan veya devletlerinin kontrolündeki vakıflar aracılığıyla sendikalarla bağ kurdu ve onların politikalarını etkilemeye çalıştı. 2000'li yıllarda George Soros'un Açık Toplum Vakfı da benzer çabalar gösterdi. Bu müdahalelerde en önemli rolü, Almanya'nın Friedrich Ebert Vakfı ile Rosa Luxemburg Vakfı oynadı. Her iki vakfın da tüm finansmanı Alman devleti tarafından karşılanmaktadır. Alman devleti, biri sosyal demokrat, diğeri komünist kişilerin isimlerini kullanarak, Türkiye'de bu anlayışlara yakın sendikalar ve derneklerle ilişkiye geçti.

Sonuç

Türkiye işçi sınıfı daima kendisinden gerçekçi olarak beklemedi, yapıyor ve yapacak. Diğer bir deyişle, herşey olması gerektiği gibi oldu, oluyor ve olacak.

Toplumsal bilimlerle uğraşanların ve özellikle dünyayı

değiştirme mücadelesi içinde olanların görevi, gönüllerinden geçeni gördüklerini zannetmek yerine gerçeklikle uğraşmak ve olguları anlamaya ve kavramaya çalışmaktır.

İnsanlar ve özellikle de yüzyıllar boyunca sınırlı olanaklarını akıllıca kullanarak hayatta kalabilme becerisini iyice geliştirmiş olan halkımız, aptal veya câhil değildir. "Ben de halimce Bedreddinem" sözü boşa söylenmemiştir. Halkımızın, kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bilen, yaşadığı büyük sıkıntılarını deneyimiyle olağanüstü tedbirli ve belki de aşırı gerçekçi "homo economicus"lar olduğunu kavrayamayanlar, kafalarındaki hayallere uygun hareket etmeyen işçi sınıfını rahatlıkla câhillikle ve gerilikle suçlayabilmektedir.

Halbuki insanları anlamaya çalışsalar ve anlayabilseler, Cumhuriyet tarihimiz boyunca sınıf mücadelesi pratiğini kavrayabilecekler ve değişen koşullarla birlikte ortaya çıkan büyük değişim potansiyelini görebileceklerdir.

Türkiye ekonomisinde geçmişte 1929-1932, 1958-1961, 1978-1983 ve 1998-2002 dönemlerinde dört büyük kriz ve 1969-1970, 1988-1989, 1991 ve 1994'te de daha az önemli krizler yaşandı. 2008 yılından beri de bir kriz yaşıyoruz.

Bu krizlerin nedeni, Türkiye'nin ayağını yorganına göre uzatmaması ve yorganını ayağının gerektirdiği kadar büyütmemesi veya büyütmemesiydi. Türkiye, ürettiğinden fazlasını tüketiyordu; kazandığı dövizen daha fazlasını harcıyordu. Ülke içinde üretmek yerine ithalat daha kolay geliyordu. Devlet, gelirlerini aşan harcamalarda bulunuyordu. Yağma ve hırsızlık da neredeyse meşrulaşmıştı.

Bu nedenlerle dönem dönem ortaya çıkan ekonomik krizler, Türkiye'nin emperyalist sistemin kontrolünden çıkmasını istemeyen ABD ve AB'nin şartlı desteğiyle aşılabildi. Ancak sağlanan şartlı destekler, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal bağımlılığını ve kriz eğilimini daha da artırdı.

Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağıldığı ve ABD emperyalizminin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı yeniden biçimlendirmeye çalıştığı koşullarda, bu bağımlılık Türkiye'nin varlığı açısından çok ciddi tehditler oluşturdu. AKP'nin bu politika-

ya uyumlu hareket ettiği dönemlerde, sağlanan şartlı destekle ekonomik sorunlar ötelenildi. Ancak ABD'nin ve AB'nin çıkarlarıyla Türkiye'nin çıkarlarının iyice çatıştığı koşullar oluştuğunda, dış destek kısıtlandı. Bu süreçte AKP iktidarları döneminde ülke kaynakları da tüketildi ve ekonomik sorunlar artmaya başladı.

Türkiye ekonomisi günümüzde giderek derinleşen bir kriz yaşıyor. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde yaşanan sorunlar, bu krizden çıkışı daha da zorlaştıracak ve hatta krizi daha da derinleştirecek gibi gözüküyor.

Bu kriz, işçi sınıfının gelir getirici bir işte çalışanların yüzde 70'inden fazlasını oluşturduğu ve ayrıca 7 milyona yakın işsiz (iş bulamamış işçinin) bulunduğu koşullarda yaşanacak.

İşyerlerinin yaygın biçimde kapanma olasılığı artacak. Kapanan işyerlerinden çıkarılacak işçilerin kıdem tazminatlarını ve ücretlerini alabilmeleri zorlaşacak. Bazı işyerleri küçülecek ve işçi çıkarma yoluna gidecek.

2017 yılında 600 binden fazla işçinin toplu sözleşme görüşmeleri yapılacak. Ayrıca 3 milyon dolayındaki memurun ve sözleşmeli personelin 2018 ve 2019 yılı zamları belirlenecek. Derinleşen ekonomik kriz koşullarında bu görüşmelerde istenen sonuçların alınması kolay olmayacak. Hükümet, yeni grev ertelemelerine gidecek.

Enflasyon oranının arttığı koşullarda, asgari ücretin satın alma gücü düşecek.

İcralık işçi sayısı artacak. Birçok işçinin borçla aldığı araba veya eve bankalar el koyacak.

Masrafları kısarak hayatta kalmaya çalışan işverenler, Suriyeli kaçak işçi çalıştırmaya çaba gösterecek. Ayrıca giderleri azaltmak için işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri ihmal edilecek. Özellikle meslek hastalıklarında artış görülecek.

Sendikasılaştırma yaygınlaşacak. Sendikalara üye olan işçilere karşı sert önlemler uygulanacak.

Krizle birlikte, mevzuat alanında işçilere ve kamu çalışanlarına yönelik saldırılar artacak. Hükümet, 657 sayılı Dev-

let Memurları Kanunundaki iş güvencesine gözünü dikecek. Son yıllarda kabul edilen bazı kanunların işçiler açısından olumsuz sonuçları daha hissedilir olacak.

Belirli süreli iş sözleşmeleri ve/veya kıdem tazminatı fonu aracılığıyla kıdem tazminatı hakkı kaldırılmaya veya kısıtlanmaya çalışılacak. Ücret ve tazminat alacaklarında zamanaşımı sürelerinin kısıtlanması ve işçilerin yargı yoluyla hak aramalarını zorlaştıracak zorunlu arabuluculuk gündeme gelecek.

Artan bu sorunlar ve tehditler, zayıflamış ve daha da zayıflamakta olan bir siyasal iktidarın yönetiminde yaşanacak.

AKP 2008 yılında çok güçlü gözüküyordu ve gerçekten güçlüydü. Halkın yaşam standardı, yukarıda özetlenen gelişmelere bağlı olarak, yükseliyordu. Uygulanan politikalarla ekonominin sorunları öteleniyor, ekonomideki sıkıntıların halkın yaşam standardını düşürmesi engelleniyordu. Bu nedenle de arkasında halkın desteği vardı. ABD, AB, Fethullahçı casusluk ve terör örgütü arkasındaydı. Ergenekon, Balyoz ve diğer operasyonlarla Türk ordusunun gücünü kırmıştı. Eski genelkurmay başkanını bile hapse atarak gövde gösterisi yapıyordu. Recep Tayyip Erdoğan, BOP eşbaşkanı olduğunu ilân ediyordu. Bu koşullarda işçi sınıfı sessizdi.

Günümüzde ise zayıf bir AKP ve R.T. Erdoğan var. ABD ve AB ile ciddi sorunlar yaşıyor. Fethullahçı casusluk ve terör örgütüyle mücadele sürüyor. Derinleşen ekonomik krizin etkileri halk tarafından hissedildikçe halkın desteği azalıyor. Şaibeli 16 Nisan referandumu ve AKP içindeki bölünmeler de zayıf bir iktidar görünümünü pekiştiriyor.

Mutlak yoksullaşma, yaşanan sorunlar ve gündemdeki tehditler, eğer zayıf bir iktidar algısı ve gerçekten zayıf bir iktidarla örtüşürse, işçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesi gelişir.

Bu koşullarda, artan sorunlar ve tehditlerin, işçi sınıfını mücadeleye, meşru ve demokratik kitle eylemlerine itme olasılığı artmaktadır. Ancak bu kez ekonomik kriz geçmiştekilerden nitelik olarak farklı gözükmektedir. 1989 Bahar Ey-

lemeleri ve sonrasındaki mücadeleler sayesinde kayıplarını sistem içinde fazlasıyla telafi edebilmiş olan işçi sınıfımız, bu kez sistemi zorlamaktan başka yol bulamayabilir. Eğer bu süreçte işçi sınıfının içinde örgütlü, işçilerin güvenini kazanmış ve kadrolaşmış bir siyasî yapı oluşabilirse, bu mücadelenin ortaya çıkaracağı toplumsal ve siyasal enerji, bağımsız ve demokratik bir Türkiye, sınıfsız ve sömürsüz bir dünya doğrultusunda yönlendirilebilir.